

Ljubljanski ZVON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 8.

V Ljubljani, dné 1. vélikega srpana 1894.

Leto XIV.

Pesem starega pevca.

V zlatih dneh mladosti svoje
Čul najvišji sem ukaz:
»Pesmi pevaj srce tvoje,
Mislij, čustev, želj izraz!«
Slušal sem besedam svetim,
Goslim strune tri napel,
Potlej z glasom sem razvnetim
Rekel strunam to vesel:
»Kar me bo mladost učila,
V prvo struno bodem lil;
Kadar se bo ta glasila,
Rádost v glasih teh bom pil.
Dolgo, prva struna, zvěni,
Dolgo vrsto mladih let,
Muži srečo svetno meni,
V sèn sladák zatapljaj svet!
Kar učakam v moški dóbi,
Druge strune pravi glas,
Ki o boji nje in zlobi
Čul se v mesto bo in vas.
Krajša bodi pesem tvoja,
Ko mladostnih let bil spev;
Pesem resna, pesem boja —
Srcu ljub ni tvoj odmev! . . .
Velel tebi, struna tretja:
Takrat spev začuj se tvoj,
Kadar moč pojema petja,
Kadar dan se nagne moj.
Oh, to bode trudna dóba,
Ki najkrajših bodi duj! . . .
Dan, ki del me v pôkoj gróba,
Zadnji glas iz te izlij!«

Hodil potlej sem po sveti
Vročé duše, rdečih lic,
Nehal nisem nikdar peti,
Kakor zbor ne neha ptic.
V duši mi blagóst je plula,
Vnemal me ljubezni žar,
Sladko se je pesem čula —
Prve strune zlati dar . . .
Oh, takó bi živel večno,
Večno peval rad ljudém,
Da življenje tod je srečno,
Srcu drago in — očém . . .
Ali kakor vetrec mili,
Ki hladí poletni znoj,
Kakor sèn, ki nam posili
V srce blaženi pokój,
Glasi ti so odzveneli —
Kdaj, kakó? . . . Še sam ne znam,
Predno drugi so želeli,
Predno mislil sem si sam!
Pela mi je struna druga:
»Dajte pômlad mi nazaj!«
Prišla res je spet od juga,
Meni več zacvél ni raj.
Svetu peval sem pozneje
S srcem polnim jaz željá —
Kdaj brezčutnega ogreje
Pesem boli in tožbá? . . .

Lica meni sò upála,
In zamrknil žar očij,
Struna jedna mi ostala —

Struna zadnja zadnjih dni . . .
 Dan je v prešlost nevrnljivo,
 Ž njim premnogi up mi pal —
 Trud upognil teme sivo,
 Svetu sem v zasmeh ostal.
 Pôjem z glasom oslabelem,
 Da gorjé, kdor brez srcá
 Roga tod se pevcem velim,
 Ki poslanci so nebá!
 Pride čas, ki s hudo silo
 Preustvari ti srcé,

Da drugače bo čutilo
 In umelo pesmi té.
 Zvéní torej, struna moja,
 Kaj ée poleg sam trpim;
 Dokler moč ne mine tvoja,
 Vem, da pevec jaz živim.
 Vènder skoro mi prestani,
 V srci up zamri in dvom —
 Časi lepši bodo dani
 Tam, kjer pevcu mi je dom!
 Rástislav.

K Tebi!

Svètla rosa trepetá na listi
 V zôre jutranje milini čisti:
 Biseru iskrí se širi svet.
 Stvarstva se čaroba nam odgrinja,
 Blaženstva oblast duhá prešinja:
 Božji prst je v stvarstvu razodet!
 Pómlad! — Ali zopet pómlad mila
 Smrtnikom lepoto je odkrila?
 Pómlad, ki pozval je Tvoj ukaz,
 Priča nam, kaj zemlji Ti podaril,
 Ko nad njo to solnce si razžaril —
 V nji se kaže sveti Tvoj obraz.

Ko srcé v krasoto zatopljeno,
 Dušo dviga čustvo mi vznese
 K Tebi, vse ljubezni jasni vzor!
 S spevom bi najlepšim Te pozdravil
 In dobroto Tvojo v njem poslavil —
 Kaj Ti spev — saj v Tebi mu izvor . . .
 K Tebi molim: Daj v dobroti Svoji,
 Da topeč se v blaženstva opoji
 Mnogo pesmij v srci se vzbudi.
 Kakor cvet spomladi se razvija,
 V duši se razvijaj poezija,
 Poezija sveta — kakor Ti!
 Rástislav.

Balada o maku.

Grobovja tožni sin, mak rožnobjni,
 Prečesto pač iz hladne speš gomile,
 Vzkališ iz tal, kjer spé človeške sile,
 Jedini cvet gomili mnogobrojni. —
 Ko tudi moj stan plašč zelen prepreže
 Poženeš, siromakov ti pomnik!
 Poléti na okičeno grobišče
 Za velim listom listič leže,
 In nad menoj gineval boš bolnik.
 Ko pa jesenski dih logé obišče,
 Uvél na tesno padeš mi ležišče:
 Tačas zvršiš spomine zemske name,
 Spomin se vsuješ zadnji vrhu jame —
 Grobovja tožni sin, mak rožnobjni.

J. Š.

V Zali.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Im bliže sem prihajal koči domači, tem bolj mi je zastajala peta. In ko sem stal na ónem hribčku — gospod Andrej že vé, ker je tam mimo že često hodil s svetim obhajilom — od koder se vidi v Zalesje kakor tudi v Podlesje, minila me je malone vsa zadovoljnost, in rajši bi bil imel, da ga nisem prečevljal Repnikovega Tomaža.

Pa sem v tistem trenutku pogledal proti Zalesju. Po gorskih stezah so hodili moški in ženske od svete maše. Tudi proti Zalesju po poti vkreber je počasi stopala Zalesnikova Rezika — in nje zeleno krilo in njena svilená ruta . . . ali kaj bi vam pravil, saj sem že dejal, da je bila zala, nad vse mere zala! In pri tem ostanem! Takrat me je bila ta preklicana ženska že čisto zmedla, in na mestu sem obstal in gledal za njo, dokler ni prišla do domače hiše. Pred pragom je obrnila glavo in se ozrla proti meni, in povem vam, da me je kár pretreslo, in zdajci sem bil zopet ves srečen, da sem prečevljal Tomažkova rebra.

Ko sem stopil domá v hišo, zbrani so bili že vsi domačini. In vedeli so že tudi, da sem se tepel. Oče in mati sta se grdo držala, in mati — vlivala je ravno ječmenovo kašo v skledo na klopi — zagodrnjala je precěj glasno: »Da je ravno mene Bog takó kaznoval s takimi otroki!«

Starec pa je srdito pristavil: »Kadar je skleda na mizi, pa si takoj domá! To ti povem, na vse jutro greš v Loko, tega pa ne, da bi mi biriči s puškami hodili okrog hiše!«

Pri mizi so bili kakor jagode na molku nabrani bratje in sestre, in najmlajše — dekletce, ki je potem umrlo za grlovko — zajokalo je na glas. V tem je zajokala tudi mati in postavila skledo sredi mize.

»Da bi le ne umrl!« dejala je, »potem bi nobene noči ne mogla več spat!«

In oče je zaškripal z zobmi in dostavil: »Naj umrè, in našega naj potlej obesijo, bodeta vsaj dva maloprida menj na svet!«

Okrog mize je vse zajokalo, in v Podlesji se je tedaj prelilo toliko solzâ, kakor ne skoro prej ne poslej.

»Ne bodem jedel! Ne bodem jedla!« hitelo je vse, in žlice so obležale na mizi, in iz sklede se je kadilo, a lačen ni hotel biti nikdo.

Lačen pa je bil Kisovčev Tonček, ki je sedel na zapečku in je pri nas čakal »nauka«. Ali čakal je prav za prav kesila, ker domá v svoji koči ni imel nikogar, da bi mu bil kaj skuhal. Pa dostikrat ni bilo ničesar, kar bi se bilo dalo skuhati. Rad je torej prihajal v tuje hiše in najrajši tedaj, kadar bi bila prišla južina na mizo. Takó je bil v praznik svetih apostolov ostal v naši hiši in prav težko je že čakal, da bi mu bil kdo dejal: »Prisedi, Tonček, in žlico si vzemi!« Ko pa le nikdo ni zinil kaj takega, izpregovoril je sam: »Pa ste brez-pametni, da takó vdelujete! Iz kože ga ne bodo dejali, in óni je tudi začel! Jaz pa pravim: Prav mu je storil in še premalo ga je!«

»In zapor in sramota?« zavpije oče, »ali bodeš ti namesto mene hodil v cerkev, da bodo ljudje s prstom kazali za tabo?«

»Zapor,« odreže se Tonček, »kaj zapor! Kje pa je zapisano, da ga morajo ravno zapreti? Nikjer ne! In če hoče fantè poslušati dober svèt, pravim mu: Jernejče, pojdi v Ameriko!«

»V Ameriko!« zaihti mati in za njo vse sestre. In vse je zopet jokalo na glas.

»V Ameriko!« oglasi se tudi oče, »in kdo bi mi delal? Ali ne vidiš, da sem star?«

»Saj jih je dosti okrog mize,« odgovori Tonček, »to vse rase kakor gobe; jedci in delavci ne poidejo pri tej hiši. Taka je! No, saj ste poznali Logarja s Kremenka! Birič za biričem mu je prihajal pod streho, in sodne pečate so mu prinašali v hišo, da mu kàr živeti ni bilo! Pa pogledajte sedaj! Koliko je že poslal iz Amerike in koliko je že plačal! Moja beseda je: Fant naj gré v Ameriko!«

»Pa vojaščina?« ugovarja oče, »kaj pa ta?«

»Tudi nič,« odgovori Tonček; »če pride iz Amerike — in tiste tisočake bi rad imel, ki jih prinese s sabo! — bode malo zaprt, in dobro bode vse. Perkov Janez je vzel potni list za Ameriko, pa se je

skesal. Če vam je všeč, pa bruhnem tja gôri in vam prinesem tisto reč! Potni list mora pač imeti, to je jedna! In Perkov Janez ga ima! To je druga!»

Čemú bi še govoril! Obveljalo je, da se skrivoma potegnem v Ameriko, in sicer zató, da se umaknem zaporu, ki zdravemu človeku ni v prid, in da si prislužim kaj denarja, ki ne škoduje ni zdravemu ni bolnemu človeku. Pa mi verujte, ni majhna reč iti iz krajev, kjer je bil človek krščen! Ti goli hribi, kjer se ne dá malone nič več posekati, te peščene njive, kjer se pridelala malo več, nego se je posejalo, in te slamnate strehe, pod katerimi se takó slabo spi in še slabše je — če jih imaš vsak dan, skoro si jih sit. Ali če moraš iz kraja in čez morje v neznane kraje, in še sam Bog vé, ali se še kdaj vrneš, tedaj so nam pa kaj vredne te peščene njive in te slamnate strehe! Pravim, težko se človek loči doma, in nič ni vredna ta pogorska zemlja, kjer živimo v hudini, ali povem vam, za vso Ameriko je ne dam! In pri tem ostanem!

Tisto popoldne, ko so bili domačini s Kisovškim Tončkom odšli na Trato k nauku, ostal sem sam domá. Zalesnikov laz, tam zgoraj nad Zalesjem, poznate vsi. Veselje je gledati od tam v hribovje in doline. In to vselej, sosebno pa tedaj, če je ajda v cvetji, ali pa sedaj, ko cvetè češnja in ko poje divji petelin kár najlepše. V ta laz me je vleklo tisto popoldne. Ne zaradi tega, ker so bile češnje in cep-ljenke ravno dozorele, pač pa zató, da bi se zadnjič nekoliko ogledal po pogorjih in po dolinah. Saj veste, kakó je tam gôri. Ravno nasproti, ónostran širokega dola, stoji na bregu naša Brona, in v nji je toliko zelenega bukovja, da ga v vsi dolini drugje nimajo toliko! In jastreb se suče nad njo in v vrhu najvišje »šibe«, kakor pravijo Žerovci, ima svoje gnezdo, kjer redí in pita tiste preklicane mladiče, ki nam potem kradejo zajce in kokoši! In tam zadi proti Oslici so Slajke, in po senožetih in strmicah se pase srna, in lisica se skriva v robovih. To so lepi kraji, in gospod Andrej se gotovo še spominjate, kakó grdo je rjul srnjak, ki ste ga lansko jesen obstrelili na senožetih v Slajkah in zadeli takó nečloveško slabo! Vidi se Blegaš, in prav pred tabo čepí Sveti Vrban na svoji strmini ter straži dolgočasni Todraš, kjer vam živí, kar vé ves svet, toliko poštenih in izurjenih lovcev! Oj, lepi kraji so to, in kdor odhaja ž njih, njemu je duša žalostna, najsi jé otrok, najsi je starec! No, vidite, v ta laz sem prišel tisto popoldne in legel sem v senco pod leskov grm in gledal na Brono, na Slajke, na Blegaš in na vse. Pa nisem ostal dolgo časa sam, in svetemu Vrbanu sem dajal hvalo, da me ni pustil samega v tistem tožnem

trenutku. V laz je prišla tudi Zalesnikova Reza, da bi se nazobala sladkih češenj, katerih je bilo na vsaki veji v obilici. Ko je korakala po laz u ter prihajala bliže in bliže, upadla mi je srčnost, in kakor zajec sem se zaril v leskovje, da bi me ne ugledala. Vrag govôri z mlado žensko, sosebno če je takšnega obraza, kakor je bila Zalesnikova Reza! Obstala je tik češnje, ki ni bila deset korakov od mene. Pa se ni premišljala dolgo, in meni nič, tebi nič: zdajci je bila na drevesi, da so kâr krilca zašumela okrog nje in da se je časih malo, prav malo pokazala v belih nogavicah tista okrogla ženska noga, ki ni najslabši del ženskega telesa. Nikar ne mislite, da sem zamižal v tistem trenutku! Pa sem bil prismoda, da nisem in da nisem pogledal v stran, kakor se spodobi ob takih prilikah pametnemu človeku. In pri tem ostanem!

Na češnji je pričela obirati veje, da sem se kâr čudil, kakó je bila ročna. Mislila je, da je sama, in zatorej ni treba strmeti, če ni mogla mirovati z jezičkom, kar pri ženskah itak ni mogoče, če niso v cerkvi. In še tam molčé nerade. Tudi Zalesnikova Reza ni molčala, in še danes mi zvené njene besede na uhó, in pozabil jih še nisem. Takrat sem bil mlad, danes pa sem star in obrabljen kakor koló, ki se je deset let drgnilo po hribovskih naših potih. Ampak še danes vem, kar je dekelcé govorilo tisti dan.

»Sedaj so pa že zrele,« pričela je, »oj, kakó so sladke! Ali jih bodo zobale vrane in kosi! Pa je res grdo naredil z mano« — tukaj je že govorila o Repnikovem Tomaži — »in kakó sem se prestrašila! Kaj si bodo mislili ljudjé! Njegova — prava reč bi bila, če bi imela tega postopača! Takih imam na izbiri! Pa so res sladke danes! Ne dejala bi, če bi me bil kdâj prišel klicat. Pa me ni! Prav res ne! Kakó trdo me je mati izpraševala, če sem kâj imela ž njim. Prav res nisem imela ničesar, in da me je klical, pa bi se mu niti ne bila oglasila! Prav res, da bi se mu ne bila!«

Takó je šlo neprestano, in jaz za grmom sem vse lepó slišal, in bilo mi je, kakor bi mi kapal méd v dušo.

»Naj pravijo, kar hočejo,« oglasi se iz nova ta čudna ptica na veji, »moj ni bil nikoli in nikoli ne bode! Prav mu je storil, da ga je pretepel; vsaj ne bode več sitnostij prodajala ta sitnost sitna! Da bi ga le preveč ne zaprli, Prelesnikovega Jernača, škoda bi ga bilo!«

V tistem trenutku me je premotil satan, da nisem mogel obrzdati jezika in da sem se oglasil iz svojega grma: »Ne boj se, Rezika, saj me ne bodo ne!«

»Jezus in Marija!« zastokala je, »kje pa si? Toliko da nisem padla, takó si me prestrašil. Ti grdoba ti! Kaj pa delaš tam?«

»Nič,« dejal sem, »tu ležim in v dolino gledam! Kaj pa ti delaš tam?«

»Nič,« odgovorí ona, »tukaj visim in češnje berem!«

Molčala sva nekaj časa. Vprašala je nató: »Jernače, ali nisi nič lačen? Zlezi góri, zlezi no, ne veš, kakó so sladke! Pa ne na ta le vrh, kjer sem jaz!« In zasmijala se je, da se mi je zdelo lepše, nego zvoní tisti srebrni zvonček, s katerim zvončkajo pred oltarjem na Trati, kadar je vélika maša o Božíči ali o Veliki noči! Ženska je vrag, in pri tem ostanem!

Splezal sem k nji na češnjo, in kdo, vprašam vas vse, ne bi bil splezal na mojem mestu? Če izvzamem gospoda Andreja, vsakdo! Drevo je imelo dva vrha; na jednom sem obtičal sam, na drugem pa je čepela Reza in se neprestano smijala, ko sem lezel od veje do veje. Da je v tem sramežljivo pritiskala obleko k nogam, tega vam ni treba pripovedovati še posebe! Obsedél sem na svojem vrhu in bil ravno vzpored ž njo, takó da sem z roko prav lahko posegel do nje in ona tudi do mene.

Čop rdečih češenj je bila ravno nabrala, in tisto, ki je bila naj-debelejša in najbolj zrela, odbrala je, pritisnila jo meni na lice in de-ja'a dobre volje:

»Ná, jej!«

Ob tem me je takó pogledala od strani, da se ji je zasvetila belina v očesi in da me je kár pregrelo. Ta preklicana ženska je imela iskre v očéh, takó vam pravim!

»Ná, jej!« In zopet je bila češnja pri mojem obrazu, in zopet se je smijala! Pa sem se hitro udomačil tik nje! In ko mi je iz nova ponudila sladki sad, iztegnil sem takisto roko proti nji in obtičal sem na nje obrazu in doteknil sem se njenega lica in bilo mi je, kakor da sem posegel v volno, belo pšenično moko, od katere se o Veliki noči speče najboljši in najlepši kolač! Recite, kar hočete, bil je to lep čas zame! Blagoslovljena bodi Zalesnikova češnja, na kateri se je zgodilo vse to! Pa tisto drevó tudi ni imelo sreče na svetu! Ko sem se vrnil iz Amerike in nekoliko pogledal nad Zalesnikov laz, pa je ležala češnja posekana na tleh, ker ji je bila malo dnij prej strela razklala oba vrhova! Bog se nas usmili! —

Takó sva se dobro imela v vrhu češnjevega drevesa ter govorila to in óno. Povedal sem ji vse, kar je bilo treba, in pogum mi je rasel čimdalje bolj, sosebno ko me je neprestano zaljubljeno pogledovala,

kakor bi me sama vzpodbujala, da ji povem vse. Naposled sva bila čisto jedina. Izrekel sem se, da jo imam prav za prav rad že od tistega časa, ko sem jo prvič videl na svetu. In ona je končala prav takó, rekoč: »Saj sem te tudi zmiraj rada imela, Jernač!« Potem sva prestopila k drugim potrebnejšim rečem. Dognala sva, da moram res za sedaj v Ameriko, sicer bi me zaprli, in da si prislužim kaj denarja. Pisala si ne bodeva — in tedaj, pravim vam, prišle so temu škratu solze v oči — ker ni treba, da bi ljudje vedeli, kakó se imava rada. Kadar pa se vrnem in prinesem kaj denarja, pa se nakupim kje v ravnini; naročim v župnišči oklice, na Tolminskem pa godce, in svatba bode, kakeršne še ni ućakala dolina. In obetala mi je na vse svetnike, da me počaka in če bi čakala do smrti.

»Tebe, ali pa nobenega,« govorila je — to vam pravim, ta ženska je imela iskre v očeh — »no, sedaj pa že gredó od nauka, in domov moram!«

Kakor veriverica se je spustila k tlom in odskakljala po zelenem laz u nizdolu proti Zalesnikovi hiši. In tu in tam je obstala in obrnila oči k meni, kakor bi dejala: »Glej, kakó težko se ločim od tebe!«

Precěj časa še sem sedel v vrhu češnje in zobal nje sladki sad; duša pa se mi je veselila še slajših besed: »Tebe ali pa nobenega!«

Lahko mi verujete, da sem se potem še sešel ž njo in da sva si pripovedovala še mnogo in obilokrat, kakó se imava rada in se imava. Pa vse, kakor se spodobi, gospod Andrej, ker takrat sem bil mlad, pa dober človek! In hudega se med nama ni zgodilo ničesar, samó čakati me je hotela, dokler se ne vrnem iz Amerike! —

Res sem prišel v Ameriko. Samó ne vprašujte, kakó sem živel ondu! Tukaj pri nas menite, če znosite nekaj koškov gnoja na to ali óno réber, da ste obdelali Bog vé kaj! Pa to ni nič! V Ameriki se dela, to je delo! In jaz sem tudi delal. V Montani sem bil in često sem ležal noć in dan v jami, v mlačni vodi, in kopal sem in kopal. Nićvredno življenje je to in vsakogar užene, če ni železnih kostij. Ali jaz sem prebil vse, in če je že bilo takó hudo, da sem menil: zdajci poginem, pa sem malo premislil, in v mislih sem se vrnil semkaj, domov, kjer je pod slamnato streho zame živelu najgorše deklě, kar jih je imela dolina! V noćeh se mi je sanjalo o nji, ki je bila moja, in o temni Broni, kjer gnezdě orli, in o strmih Slajkah, kjer streljamo srne. Vidite, takó sem prebil vse in oskromno sem živel, in meseci so tekli, in zaslužek se mi je nabiral v žepu! Tri leta sem prebil in se pehal kakor živina. Ko pa sem imel že toliko, da bi bil lahko plaćal vsako imetje in tudi najboljše, kar jih je tukaj v pogorji, ni

me več obdržala dolgočasna Amerika, in s cvenkom iz ženkom sem odrinil čez morje nazaj v kraj, kjer so živeli vsi, katere sem imel rad. Prav rad! —

Bilo je tistega dne pred praznikom svetih apostolov Petra in Pavla. Po beli cesti proti Trati sem takó rekoč plaval, in bilo me je zgolj veselje. Malokdaj sem pisal domov in svojega prihoda niti nisem bil naznanil, da bi se tem bolj razveselili tisti, ki so me čakali že težko. Po zeleni dolini dospem malone do vasí; kár udarijo zvonovi v zvoniku, in delopust je zvonilo, da je odmevalo od hriba do hriba. Tudi meni je zvonilo, in ni ga bilo takrat v vsi fari človeka, da bi bil tega zvonjenja vrednejši od mene! Srečavali so me ljudjé — mnogi prejšnji znanci — ali šli so molčé mimo mene — mojega zaraslega obraza niso spoznali. In premišljal sem, ali me spoznajo domá, in ali me spozná tudi Zalesnikova Reza, ker sem bil vender samó zaradi nje vpregel svoje teló v delo, kakor bi ga ne privoščil živati. No, hodili so ljudjé mimo, ali spoznali me niso! Prišel sem pred Repnikovo hišo, in oblanice, viseče izpod strehe, pripovedovale so mi, da se tukaj toči dobra pijača. To itak veste, da si je Repnikov Tomaž, prevzemši dom po očetu, omislil vinotoč. Ne toliko za druge ljudi, pač pa zase, da je lahko pil vselej in vsak trenutek. Na pragu je stal in videl se mi je nekoliko posvalkan, da ne rečem, nekaj raztrgan, prav kakor bi se mu ne godilo predobro. Pa se mu že res ni godilo posebno dobro!

»Hej, Podlesnikov!« zakričal je name, »glej ga no, pa si res, in morda kár iz Amerike?«

Razjezilo me je, naravnost pravim, razjezilo me je, da me je spoznala ta dreta, ko me niso spoznali drugi pošteni ljudjé!

»Vstopi no, vstopi!« hitel je, »pa daj za pijačo, in povej, kaj je kaj novega v Ameriki!«

Izgovarjal sem se, da se mi mudí domov. Pa me je précej razkačil, rekoč: »Pa morda nimaš denarja? Drugi so pošiljali domov, o tebi pa ni bilo ničesar slišati! Pa morda nimaš denarja?«

»Več nego ti!« odgovorim srdito in krenem v pivnico. Prinesel je vina na mizo in prisedel k meni. Ves čas pa me je gledal nekamo zeleno, kakor gleda mačka miš, predno jo požrè. Do duše mi je bilo zoperno to človeče, in da ga nisem nekoliko pretipal pri tej priči, temu se čudim še dandanes.

»Torej denarja si prinesel s sabo?« pričel me je izpraševati, ko sva pila.

»Tvoj dom lahko plačam,« odgovorim mu oblastno, »in še mi ostane! In tista rebra, ki sem ti jih takrat polomil, poplačam ti tudi, da veš!«

Ni se kazal, da se togotí, in prav mirno je izpregovoril:

»Glej, glej! Moja je šla na polje, pa se skoro vrne. Bode ti že kaj scvrkla, ker vem, da si lačen od pota. Ali ni prav takó?«

»Prav! Saj lahko plačam, kar izpijem in kar pojém! To ti pravim!«

»Glej, glej!«

Pila sva. In zopet me vpraša: »Sedaj se pa tudi oženiš, in se kje nakupiš. Ali imaš morda že kaj izbranega? Deklet je dosti, dómov je dosti! Če bi se ne oženil takšen človek, kdo bi se pa! Gotovo imaš že kaj izbranega?«

»Imam, imam,« odgovorim mu takoj. »Če si jo ti dobil, pravo čudo bi bilo, da bi je jaz ne!«

»Glej, glej!« In sedaj je pogledal proti stropu in s prsti bobnal po mizi, da se je vse črno muh vzdigovalo ž nje. Dražil me je takó:

»No, takrat, ko si odšel — če se ne motim, popihal si jo ponoči — govorilo se je več rečij in pripovedovalo se je tudi, da sta nekaj imela z Zalesnikovo Rezo. No, pa se ni vedelo nič gotovega, in ljudjé tudi govoré marsikaj, kar vse skupaj ni nič! Pravili so pa vender, da sta nekaj imela, ti in Zalesnikova Reza. Pa nisem nikoli verjel nikomur!«

In ta spaka se je ob tem ozirala po meni, kakor bi mi hotela potegniti dušo iz telesa. In tisti »glej, glej« mi je razgrel kri, in vino tudi, ker v jezi sem izlival vase kupo za kupo. Udaril sem z roko po mizi, da je vse zažvenketalo, in zakričal: »Moja je in res je moja! Pa tebi nič do tega, in tudi to ti povem!«

»Glej, glej!« In zopet je ogledaval svoj strop in zopet je s prsti drobil po mizi. Takrat je prišel nekdo v vežo, in začulo se je, da je odložil breme. Tomaž je mirno vstal in dejal: »Moja je, živini je prinesla s polja!«

Pristopil je k vratom in jih nekoliko odprl. Potem pa je poklical: »Žena, pojdi sèm, pojdi! Znanec je tu, in na njega zdravje bodeš pila!«

Tomaževa žena mi je bila tedaj pač deveta briga. Če je že hotela imeti to gosenco, prav mi je bilo, naj jo ima!

Odprla so se vrata, in v pivnico je stopila Tomaževa žena, njegova prava žena.

»Jezus, Marija!« zastokala je — in že je ni bilo v sobi.

»Jezus, Marija!« zastokal sem tudi jaz — menil sem, da me je strela zadela, in prav čutil sem, kakó je zastajala kri po meni. Izza mize sem vstal in — in — in povem vam, da je bila Zalesnikova Reza! Srečal sem se s Tomažkovim pogledom, s tistim zelenim hudobnim pogledom.

»Glej, glej!« Takó se mi je rogal, in to mi je vzelo zadnjo pamet. Pograbil sem stol in česnil ž njim Tomažka po glavi, da je takoj butnil po tlaku — —

Kaj bi še pravil! — Zvezali so me, v Loko so me gnali, in v Ljubljani so me zaprli, dve leti v ječo med razbojnike in tatove. In gospodje, ki so me sodili, dejali so, da me je to najbolj pokopalo, ker sem, komaj prišedši iz Amerike, pričel iz nova prepir z Repnikovim Tomažom, in to brez povoda. Pravica je lepa reč, lepa reč je pravica. In pri tem ostanem!

Ko sem prišel iz zapore, bila je mrtva mati, bil je mrtev oče. Na domu pa se je bil oženil brat, in grdo so me gledali povsod. Kaj mi je ostalo? Udal sem se pijači in skoro sem pognal, kar sem si bil prislužil takó krvavo težko! To je moja povest, in drugega ne vem.

No, pa se tudi Repniku ni godilo bolje!

Slab gospodar je navadno slab človek, ki nima srcá ne za ženo ne za otroke. Takšen je bil Repnikov Tomaž. Pil je, dokler je kaj imel, in ženo je pretepal. Ko je vse pognal, pa je umrl in v jedinščini je pustil ženo in otroke. No, saj veste, kakó je! Časih ji malo pomagam! Je res ubožica! Nacepim ji drv in donesem ji vode v težkem škafu. Je res ubožica! Takó je bilo, in sedaj pravim: Bog se usmili nas vsch! —

Nató ga vpraša gospod Andrej: »Zakaj je ne vzameš, Jernač, sedaj ko je vdova?«

»Zakaj je ne vzamem?« zatogotí se Jernač izpod Skale. »Zató ne, ker je vsakdo brezpameten, kdor se oženi! In pri tem ostanem!«

Nekoliko pozneje pa pristavi zamolklo: »In tudi ne, ker sem pijanec, kakeršen je bil óni, ki ga je prej imela, in — ker ima otroke, ki bi ne bili moji!«

In debela, debela solza se mu utrne iz očesa in počasi zleze po rjavem lici, katero sta razrili pijača in nesreča! —

(Dalje prihodnjič.)

Moja ura.

Moja ura je narobe!

Kadar sem vesel, uhaja,
Kadar sem bridkostnih mislij,
Pa nalašč mi zaostaja.

Da bi rajši v srečni dóbi
Časih malo zaostala,
In zató v viharnih dnevih
Dvakrat, trikrat bolj vihrala!

L. Habětov.

Herondovi mimiambi.

Spisal R. Perušek.

(Konec.)

VII. Čevljar.

Metrona. Kerdon, privedla sem ti ti-le lepoticí, ako imaš kaj pametnega dela svojih rok, vrednega, da jima je pokažeš.

Kerdon. Ne (vodiš jih) zastonj, *Metrona*. Ljubim roko! Drimil!¹⁾ ali ne postaviš ven večje klopí tem gospém? O, čuješ! Ali že zopet spiš? Udari ga, *Piste*,²⁾ po rilci, dokler ves spanec iztrese, ali še bolje, priveži mu trn³⁾ z lepo nitjo⁴⁾ o vrat. Hej, hišoder,⁴⁾ miči brže kolena, ali storim, da jih bodeš golil rožljajoč (s sponami), ki naj ti bodo potem v svarilo! — Sedaj jo čistiš ti lenuh? Jaz pa izprašim tvoje sedalo. (*Metroni.*) Sedite, *Metrona*! *Piste*, odprí gorenjo omaro — ne te-le, óno gorenjo, sem dejal — in brzo prinesi doli krasne zdelke, izum *Kerdonov*. Boga mi, *Metrona*, kakšne zdelke bodete gledale! (*Slugi.*) Le pazno odprí shrambo! Najprej poglej, *Metrona*, te-le, kakó natanko se stika podplat k podplatu. Oglejta si jih tudi vedve, ženi! Vidite, kakó je pēta pričvrščena in kakó je vsa opremljena z jermenčki; in tu ni nekaj lepo, nekaj pa ne, ampak vse je kár najlepše (izdelano). Kar pa se tiče barve, ne najdete druge tej jednake, kakor vam bog daj življenje po vaši želji uživati. Takó se ne blišči ne božur v cvetu in ne vosek. Strojariju *Kandatu* sem dal za usnje tri mine, in barva (usnja) je bila drugačna in gotovo ne lepša. (Žene se mu nejeverno smejó.) — Prisezam vam na vse, kar je sveto in blaženo, o žene, da govorim resnico. Ne rečem niti najmanjše neresnice ni sedaj ni sploh kdaj, ali *Kerdon* naj se ne veselí življenja in ne uživa dobička in moji otroci naj mi ne bodo hvaležni.⁵⁾ — Res imajo strojarji več dobička; oní delajo menj, uživajo pa dohodke čevljarkega obrta; smolar ima pa bedno siromaštvo in glad, rabotajoč noč in dan. Svoj stolec grejem do večera. Do zore pa, čim *Mikionovi* krepkoprsni

¹⁾ Drimylos in Pistós sta imeni rokodelskih pomagačev.

²⁾ Trn je najbrže kako čevljarško orodje, morebiti „šilo“.

³⁾ Ironski mesto „drete“.

⁴⁾ Tako so se nazivali robi, v hiši vzrejeni, ker so se drznili marsikaj storiti, kar ni bilo domu v korist.

⁵⁾ Glej III. op. 9.

petelini zapojó, moje okó ne uloví, mislim, nì toliko spanja. (Pri teh besedah pokaže kazalec in označi s palcem majhen del na njega konci.) — Še nisem povedal, da moram rediti trinajst robov, ker otroci so leni in znajo samó jedno stvar: daj, ako kàj imaš, najsi dežuje; ¹⁾ sicer pa ležé brez dela in grejejo, kakor mladiči, svoje góze. — Toda, kakor pravi pregovor, trgovina ne potrebuje besed, nego denarja. — Metrona, če vam ta par ne ugaja, prinesel bode še drugega za drugim, dokler se ne prepričate, da Kerdon ne govori neresnice. Prinêsi, Piste, vse shrambe, (za sebe) zakaj treba, da greste čim najbolj razvnete domov. — Le glejte, to so novosti vsake vrste: sikijonke, ²⁾ ambrakidke, ³⁾ mehke ptičke, papigovke, ⁴⁾ konopljenke, lepotinke, dogležnjice, jonske ⁵⁾ obkrožnice, nočeskočke, nadgležnjice, rakovke, ⁶⁾ cepetavke, argejke, ⁷⁾ škrlatke, klinčevke, lestvice. Kar želi katera od vas, povej, ker to pač čutite, o žene, zakaj tudi psi radi glojejo usnje. ⁸⁾

Prva žena. Po čem hočeš prodati óni par, ki si ga prej izvadil? A ne zagrmi preveč, da nas sam ne zapodiš v beg. ⁹⁾

Kerdon. Ako hočeš, ceni ga sama in ustanovi ceno, katere je pač vreden. Saj izdelovalec te pač ne bi prepričal. Žena, ako res želiš dela čevljarskega, ponudila bodeš nekaj — takó mi te-le sive glave, v kateri je lisica naredila gnezdo. ¹⁰⁾ (Za sebe.) Dajta nam, ki sukamo orodje, kmalu jesti, o Hermej koristonosec in Pejtona ¹¹⁾ pridodajnica; ako se nam sedaj nič ne uloví v mrežo, ne vem, kakó se bode moglo loncu bolje goditi.

Prva žena. Kaj godrnjaš in slobodno ne poveš cene, kakor si jo izračunjal?

Kerdon. Žena, ta par je vreden jedno mino, ¹²⁾ pa jih gledaj od zgoraj ali od spodaj; ¹³⁾ ako bi Atena sama kupovala, ne bi odpalo (tej ceni) nì za jeden iverček bakra.

¹⁾ T. j. vsekakor; mi pravimo: „Tudi ako bi koli leteli“.

²⁾ Imenovane po mestnostih, Sikyonu, Ambrakiji, Argu, Ijoniji.

³⁾ Po barvi dotičnih živalij.

⁴⁾ Pregovor ta hoče reči: „Kakor psi ne nehajo glodati usnja, kadar so ga pokusili, tako ženske ne gredo iz čevljarjeve prodajalnice, čim se zagledajo v njene lepote.“

⁵⁾ To je: „Ne povej pretirane cene, da se ne ustrašimo.“

⁶⁾ Grška beseda „*λίσις*“ znači „lisičje gnezdo“ in „izpadanje las“. To dvojno značenje iste besede prenaša Kerdon šaljivo na glagol, in hoče torej reči: „Med sivimi sencí je nastala pleša“. Poglej Pleteršnikov slovar pod besedo „lisičast“.

⁷⁾ Peithó, pregovarjanje.

⁸⁾ Jedna srebrna mina je po priliki 45 gld., torej za jeden par čevljev previsoka cena. Misli si moramo, da ima Kerdon v mislih jedno mino ptolomajske, ne atske vrednosti. Jedna bakrena mina ptolomajska je vredila 75 kr., kar je za tedanje čase primerna cena za jeden par čevljev. Jedna mina ptolomajska ima 4 statere. Eueteridi ne dá čevljev niti za pet saterov, a novi kupovalci jih končno pusti za 3 statere.

⁹⁾ N. čevlje.

Prva žena. Prav po pravici je napolnjena tvoja prodajalnica, o Kerdon, z bogatimi in lepimi izdelki. Le dobro jih čuvaj in suši. Dvajseti dan meseca taureona ¹⁾ se udaja Hekataja ²⁾ hči Artakenke in treba ji čevljev. Ako ti Sreča pomaga, nesrečnik, prinesó ti morebiti, ali bolje, prav gotovo, zahtevano ceno. Ali sešij si tobolec, da ti mačke ne raznesó min.

Kerdon. Če tudi pride Hekataja, ali pa Artakenka — izpod mine ga ne odnese. Izvóli si po tem stvar premisliti.

Druga žena. Kerdon, ali ti ne dovoljuje dobra Sreča dotikati se nožic, katerih se dotikajo poti in eroti, ³⁾ — ti pa si svrab in goba — takó da ti cvete od nas dvojen dobiček. Še jedenkrat, po čem daš tej-le óni drugi par? Napihni usta, da čujemo tebe dostojen glas.

Kerdon. Takó mi bogov, strunarica Euetérida prihaja vsak dan ter mi ponuja zanje pet staterov, ali jaz jo sovražim, najsi bi mi obetala štiri darejke, ⁴⁾ ker mi ženo sramotí z grdimi psovkami. Če pa jih ti, draga, potrebuješ, vzemi in nosi jih. Dati ti hočem i te i óne za tri darejke, kar mene stanejo, zaradi te-le Metrone in zaradi tvojih usten. Tvoji poljubi bi me mogli dvigniti do bogov, premda sem proti drugim (ženskam) kakor kamen. Saj nimaš samó jezika, nego lej razkošnosti. ⁵⁾ Oh, ta mož pač ni daleč od bogov, kateremu ti noč in dan pojiš ustna. Daj sém nožico! Postavimo jo na stopalo. Tlesk! ⁶⁾ nič ni treba ne pridejati ni odvzeti. Ali lepoticam pristaje vse, kar je lepó. Človek bi rekel, da je Atena sama urezala podplat. (Obrne se do druge žene, ki je prišla z Metrono). Daj tudi ti svojo nogo! Hrapavi podplat se dobro prilega. (Udari na podplat, da skoči noga kupovalkina v čevljev.) Bik vas je sunil. ⁷⁾ Ako bi bil kdo krivec obrusil ob stopalo, ⁸⁾ ne bi moglo delo, takó mi hiše Kerdonove, pristajati bolje, nego pristaje v resnici. (Prikaže se tretja ženska na pragu prodajalnice.)

¹⁾ Pozejdonu posvečen mesec pri Samcih, Kyzikencih in Sinopejcih (pri Atenjanih se je zval isti mesec: Pozejdeón.)

²⁾ Hekataja, Artakenka in pozneje imenovana glasbenica Euetérida so bile pač kupovalkam in prodajalcu dobro znane osebe.

³⁾ *ἑρῶτες*: in *ἔρωτες*, bogovi poosobljenega hrepenenja in poosobljene ljubavi.

⁴⁾ »darejke« je ime zlatu, kakeršne je Darej prvi koval. Njih vrednost je bila po priliki 12 gld.

⁵⁾ Ženska ustna so čuša vina, ki človeka brzo upijani. Kaj ima jezik pri poljubih opraviti, dá se ugeniti. Sito pa je rabilo Grkom v to zvrho, da se je vino očistilo in takó njegov okus izboljšal, predno se je vino pilo.

⁶⁾ »Paks«. S tem glasom morebiti oponaša Heronda tleskanje s prsti.

⁷⁾ Te besede so bile navaden pregovor.

⁸⁾ T. j., ako bi bil kdo na nogi umeril podplat ter ga takoj izrezal.

jalnice, morebiti Eueterida.) Ti pa, ki rezgečeš pri vratih bolj nego kobilica, dala bodeš za te-le (pokaže ji par starih čevljev) sedem darejkov. — Žene, ako vam je treba še česa drugega, sandal ali (obutala), kakršno navadno domá vlačite za sabo, samó služkinjo pošljite k meni. (Onidve odideta. Metroni.) Ti pa, Metrona, pridi vsekakor devetega k meni, da dobiš rakovke svoje.¹⁾ (Sam zase.) Saj pameten človek mora plašč, ki ga greje, dobro krpati.²⁾ —

V odlomku, naslovljenem »Sanje«, vzbudi se kmetica iz težkih sanj, vstane in kliče služkinje ter jih psuje, ker lene polegavajo. Potem pripoveduje Ani, ki je bila njena ljubljena, svoj san. Zdelo se ji je, da hodi po veliki debri kozel. Potem se ji je zazdelo, da je izpremenjena v kozo in da so kozji pastirji počenjali neslane burke, takó da je mislila, »da trpi dvetisoč nevolj.« Iz nekaterih besedij, ki so se ohranile na koscih papira, dá se slutiti, da je bila potem vsebina mimiambova ta-le: Zbežala je in zašla v nek vrt ter prosila pomoči. A nekdo jo je surovo izpodil. Zatem je govor o nekakih drevesih, o nezgodah, o oblačenji in slačenji, a iz vsega se ne dá jasno sestaviti tok mislij. Pač pa je iz vsega razvidno, da je pesnik prav naravno opisal neugodne sanje, kadar človeka móra tlačiti. Znano je, da mnogokrat sanjamo, kakó smo v smrtni nevarnosti, kakó bežimo pred sovražniki, a ne moremo ubegniti, kakó se mučno oblačimo in slačimo ali pa celó goli stojimo sredi ljudij. Tudi v tem je pogodil opis sanj, ker misli brez prave zveze skačejo od predmeta do predmeta.

V »Zajutrku« pozivlje gospodinja žene, ki so jo posetile, naj sedejo. Potem ukaže svoji hčerki, naj gospém ponudi krepčil. Dete pa se obotavlja, ker ga je sram. Nekatere posamezne besede se dadé takó tolmačiti, da jedna žena odgovarja: »Pila sem že do sita.« Poslednja beseda v odlomku »polaj[even]«, priča, da so žene pile polajevec, ki je bil priljubljena pijača pri misterijah Demetrinih.

V odlomkih Herondovih in Macijevih, njegovega posnemovalca in prevoditelja, ohranjenih je nekaj fraz, katere so gramatiki izpisali zaradi pojedinih besed al rékel: v drugih pa je nekaj sentencij, iz katerih se dá posneti, da je bilo njegovo geslo: »Uživaj življenje, ker je kratko«, »Ne beli si glave s skrbmí« in »Ne obupuj«.

Staro ime *μῦμος*, katero je Heronda razširil v *μυλὶςμπος*, pomeni prav za prav nmetnika, ki je posnema besede in kretanje resničnih oseb. Take »mime« so že v starodavni dóbi sosebno v dorskih deželah, torej v Siciliji in v Spodnji Italiji, bodisi pošamičniki bodisi večje

¹⁾ Metrona je dobila par čevljev v dar, ker mu je privedla novih naročnic.

²⁾ T. j. posredovalko je treba vedno ohraniti dobrovoljno.

družbe predstavljale in v prizorih oponašale tipiške osebe vsakdanjega življenja, n. pr. rokodelce, zdravnike, klepetulje i. t. d. Take predstave pa niso bile igre na pamet naučene, nego dotični glumci so si jih izmišljavali sproti. Tudi besede niso bile prva stvar, nego šaljiva dejanja in šaljivi obrazi, govori in šaljivo kretanje. Takih glumcev je bilo vselej dosti na sejmi, kjer se jim je ljudstvo smijalo. Kakor Epiharm in Sofron, takó je tudi Heronda posnemal te glumce, seveda v pesniški obliki.

V Herondovih mimiambih je vse zanimanje obrnjeno navadno na jedno sólo ličnost, in skoro v vseh mimiambih govori več nego polovico jedna glavna oseba. Ostale osebe so le postranske (*secundae partes*, *Nebenrollen*).

Krivo pa bi bilo misliti, da so bili mimiambi Herondovi namenjeni za deklamovanje ali celó samó za čitanje. — Že prvi mimi, ki še niso imeli nič opraviti s slovstvom, bili so dramatski, in da so se izvajali rimski mimi na gledališkem odru, to je priznana stvar. Lahko torej sklepamo, da so tudi Epiharmovi, Sofronovi mimi in dosledno Herondovi mimiambi bili namenjeni za oder. Saj si tudi ne moremo misliti pravega uspeha pri teh igricah, ako jim ni priskočila v pomoč primerna scenerija, primerno kretanje telesa in izrazi v obličji. Mislimo si kot primer samó pretepanje v tretjem mimiambu Herondovem. Kdor bi hotel ugovarjati, da zahteva n. pr. četrti mimiamb preobširnih scenskih priprav, naj drži na umu, kakó si pomagajo dandanes dunajski volkssängerji; mnogokaj se prepušča domišljavosti gledalcev, saj je celó na velikih odrih treba mnogo fantazije, in vzpominjajmo se, kakó so si pomagali dramatiki v dóbi Shakespearjevi.

Kje pa so se torej predstavljali mimiambi Herondovi? Meister misli, da so se igrali v velikem gledališči aleksandrijskem. To pač ni verjetno, da bi se take drobne sličice predstavljale v prostranih gledališčih. Mislimo si rajši, da so se igrale na javnih prostorih, kakor n. pr. v dvorani velike gostilnice, ali v lopah, ki so se postavljale ob sejméh, ali pa domá v zasebnih hišah.

Iz mimiambov Herondovih je razvidno, da je čas res koló, ki se obrača in vrača. Kdo se ne bi vzpomnil, kadar čita te starodavne umotvore, ónih proizvodov, katere dandanes lahko čitamo v velikomestnih šaljivih novinah, n. pr. v dunajskih »Humoristische Blätter«, ali v parižanskih »Vie parisienne«? Ali niso mutatis mutandis ti ónim jako podobni i po vsebini i po dramatski obliki? Modérnim proizvodom so pridejane navadno ilustracije. V poslednjih letih pa je znanstveni svet takó temeljito vzpoznal slikabarstvo in podorstvo He-

rondove dôbe, da bi se v novem izdanji tudi vsakemu mimiambu Herondovemu mogel pridejati posnetek kake istodobne slike, ki je zanj narejena kakor nalašč.¹⁾

Na kraji tega spisa naj mi bode dovoljeno dostaviti nekoliko opazek in popravkov. Rokopis, ki je ohranil vsaj deloma mimiambe Herondove, našel se je v Deyrûtu v Egiptu. Priložen je bil mumiji Sarapa, sinu Sarapionovega, ki je umrl leta 13. pred Kr. Ker pa smemo trditi, da je bil rokopis že tedaj precëj star, ker je njegova pisava podobna pisavi ónih papirov, ki so se izvestno ohranili iz tretjega in prve polovice drugega stoletja pr. Kr., smelo trdimo, da ima rokopis nad dve tisoči let. Na str. 169. smo rekli, da je rokopis Herondovih mimiambrov pisan z »malimi kurzivnimi črkami.« Da se ognemo nesporazumku, treba opomniti, da s tem izrazom nismo hoteli označiti črk, »minuscule« imenovanih, nego drobne »maiuscule«. Omenili smo tudi na strani 217., da je druga roka popravljala prvopis. Rich. Meister pa trdi, da ga je popravljala tudi še tretja, četrta in peta roka. — Odkar je bil naš spis dogotovljen, razbistrili so učenjaki mnogo početkoma temno stvar. Mnogokaka stvar se je upotrebila med tiskom tega spisa, a vseh rezultatov kritike ni bilo mogoče več porabiti. Sosebno marljivo so delali Angličani. Lepo število spisov je izšlo v »Academy« in v »Classical review«, ki se pečajo s Herondovimi mimiambi. Izmed drugih spisov naj se omeni prevod Siegfrieda Meklerja: »Herondas' Mimiamben«. Wien 1894. in Želinskega ruski spis o Herondi in njegovih slikah, ki je izšel leta 1892. v Moskvi. Med posnemovalci Herondovimi bodi zabeležen tudi iz najnovejše dôbe Francoz Marcel Schwob, ki je napisal letos knjižico, naslovljeno »Les mimes par M. Sch.« — V pristopu k svoji knjigi priznava on sam, da ga je Heronda poteknil, da spiše svoje »mime«.

¹⁾ Th. Schreiber »Kulturhistorischer Bilderatlas«.

Ločitev.

Naju so ločili za vseléj! . . .

Jáblana pred našo hišo cvéte,

Pojeta si ptička dva na njej;

Vejic nosi jeden, drugi pléte . . .

Naju so ločili za vseléj!

† Jos. Freuensfeld.

Rokopis.

Spisal A. Funtek.

(Dalje.)

II.

Jesenski veter je bučal po mestnih ulicah in curkoma zanašal deževne kaplje ob okno Bronove pisarne. Temà je bila v nji navzlic nepreknesni popoldanski uri, in Bron je odmeknil stol od pisne mize ter sédel k oknu.

»Siromak« je bila naslovljena drama, katere rokopis je držal v rokah, delo Vida Gorana. Bron se je lotil prebiranja, da jo prečita vsaj površno, zakaj posebnih lepot itak ni pričakoval pri takšnem dramskem poskusu. Iz tega, kar se je pripetilo dopoldne, pač ni težko posneti, da je bil vrhu vsega jako slabe volje in da se zatorej »Siromak« ni mogel nadejati kdo vé kakó blagohotnega sodnika.

Prečital je torej nekoliko listov brez posebnega zanimanja in srečno dognal prvo dejanje, ne da bi mogel izreči kaj dobrega ali kaj slabega. Ali précej potem je prihajal čimdalje pozornejši, in okó mu je kàr hitelo po vrstah, pisanih z odločno moško roko. Temnilo se je čimdalje bolj po sobi, zunaj je deževalo kakor izpod kapà, Bron pa je čital in čital širokoodprtih očij, grozničavo hitro . . .

»Krasno!« zamrmral je nekolikokrat med zobmi, »genijalno! Ta prizor in ta in ta — mojstersko!«

In krčevito je obračal list za listom in težko je sodel. Iz njega očij je kàr gorelo, in ustna so se mu tresla od velikega nemira. Popolnoma se je zatopil v snov, deloval, čutil, govoril z osebami, in vedno pogostejše so zveneli njega presenečeni vzkliki po sobi . . .

Sedaj dokončá čitanje in odloží rokopis. Z roko si poravná lasé s čela in strmí na ulice.

»To je genijalen človek,« deje polglasno, »drama mora imeti velikanski učinek!«

Zamišljen stopi od okna in hodi po sobi. Bilo je njegovo iskreno prepričanje, da je »Siromak« izdelan z izrednim zanosom in vender také resnično, také živo, kakor ga more izvésti samó človek, kateremu vré srce od pristne mogočne poezije. In nekaj kakor zavist se mu hoče vsiliti v dušo do tega Gorana, ki morda sam niti ne slutí, kakšen dragocen umotvor mu je zaupal . . . Bron sam se čuti také

nizkega ob takšnem orlovskem poletu, in zajedno s tem čustvom, o katerem si neče priznati, da bi bila zavist, obide ga veliko spoštovanje do stvaritelja tolikanj krasnega proizvoda . . .

Ali to so bila pač le prva čustva. Za njimi so prišla druga, in Brona se je hipoma polotila tolika razvnetost, da mu kar ni bilo prebiti v sobi. S težkimi velikimi koraki meri pisarno, in glava se mu skloni nizko na prsi.

Ne more se odkrižati mislij na svoj rokopis, ki leži ondu v pisni mizi. Koliko truda, koliko časa je bilo treba, predno se je dovršilo delo, koliko lepih — praznih sanj je polagal vanje! Kolikokrat so mu od popirja pobegnile misli v jasno gledališče, kjer je že gledal, kakó uprizarjajo njega umotvor, kjer je čul gromovito ploskanje vsega občinstva in videl naposled na odru možá, prav takšnega, kakor je sam, kakó se klanja in zahvalja za tolik uspeh — vse to je bilo pač zaman! In tudi tisti prizor v domači sobi, kjer je mlada deklica s solzami veselja in ponosa pritiskala razvneto glavico na prsi postar-nega možá, očeta svojega — tudi tisti prizor je bil zgolj obsena, katera se nikoli ne uresniči! Nepopisno bridko čustvo obide Brona, in zajedno se dvigne velik srd v njega duši, srd proti njemu, ki bode izvestno srečnejši od njega! — Ali ga ne vidiš ondu, razsvetljenega odra, ali ne čuješ zopet gromovitega ploskanja, in ali se ne klanja zopet na pozornici mož, ki se zahvalja za nocojšnji uspeh? Dà, to je baš — tisti prizor, kakeršnega je gledal tolikokrat v živih sanjah, samó óni mož na odru, to ni on, Bron — to je mlajši, darovitejši mož, to je — Vid Goran! To je prav tisti Goran, ki je dopoldne stopil v njega uredniško sobo, ponižen kakor prosilec, želeč si njega blagohotne sodbe!

Nekaj kakor grohot se izvije Bronu. Kakor prosilec! Ponižen! In če mu ondaj, kadar zopet pride, pové resnico, če mu pové, da je »Siromak« krasno, resnično pesniško delo, tedaj bode prav ta Goran dvignil glavo in ga morda celó nekamo prezirno zahvalil za izkazano prijaznost! In če se srečata kdaj pozneje, ko se bode že prevzel slave in časti, tedaj se utegne nekamo pomilovalno nasmehniti staremu možu, češ: »Glej, tebe sem prišel prosit sodbe, tebe, ki nisi nič proti meni, ki morda niti nisi sledil poletu mojega srca in uma!»

Bron séde ves iznemogel na stol. Vse mogoče, da pride takó. In če pride, toli neupravičeno ni. Oskromno se bode moral ukloniti ónemu prezirnemu nasmehu, in samó ta zavest ga utegne naudati, da je bil baš on sam, ki je prvi izustil ugodno sodbo o predloženem delu,

da je baš on ohrabil neznanega mladeniča in ga napolnil do sedanje časti . . .

Izvestno: če bi izrekel: »Delo ni nič vredno, škoda truda in časa,« ako bi izrekel še nekaj pikrih besed — česa pač ni mōči ustiti in podpreti, kadar kdo hoče uničiti tvor druge roke! — Goran bi verjel njega besedam in odšel, kakor je prišel, in zavrnel bi svoje delo, uničen v domišljijah svojih. In tedaj bi ne bilo ónega omamnega prizora na odru in gromovitega ploskanja — ničesar bi ne bilo, kar gleda sedaj v razvnetih sanjah, toli nemirno utripajočega srcā . . .

In — Bron skoči s stola, kakor da je šinila strela predenj — in kaj bi bilo, ako bi res izrekel takovo uničevalno sodbo? Hipoma mu zavrē kri proti srcu in vroče mu prihaja v glavo. Res je, to bi bilo nepošteno dejanje, kakeršnega se mora sramovati sam pred seboj! In kakó li naj bi prosto pogledal v oči mladeniču, ki se je tolikanj zaupno obrnil do njega? In naposled — kakšen dobiček bi imel od tega, če ubije mladeniča na duhu? Nikakeršnega. Največ vest bi ga utegnila peči, da je ravnal brezvestno, ko prav za prav ni bilo povoda za takovo ostudno dejanje.

Povoda ni bilo? Dā, zavist, ta je bila povod! Ali takó se neče ogrditi pred samim seboj! Kadar dojde Goran, povē mu čisto resnico in mu že zajedno častita za prihodnje uspehe. To bode vsaj moško, najsi mu tiste hvalne besede ne bodo prihajale iz srca!

Bron seže po rokopisu, da ga zaprē v svojo mizo. Kār zapeče ga v roki, in nehoté šepne kakor v sanjah: »Rad bi, da si moj!«

Zdajci pa se zdrzne, ne tolikanj od te želje po tujem blagu nego od grozovite misli, ki mu je pretresla možgane kakor elektriški udarec. Da bi bil ta rokopis njegov — — nič ložjega negoli to! Samó potisniti ga je treba v najskrivnejši kot svojih pisanj, potem pa ga Goranu kratko in malo utajiti — —

Bron vzdihoma séde in nevedé sklene roke. Ustna pa se mu gibljejo, kakor bi prosil pomoči v tej izkušnji . . .

»Če ga utajiš,« takó mu šepče zloben glas v srci, »kaj ti more? Neznani človek, kakó li naj dokaže, da ti je kdāj prinesel rokopis? Kdo bi mu verjel, če določno izpoveš, da ga ne poznaš, da ga nisi še nikoli videl? In glej, kadar ga imaš v roki, kdo ti brani, da bi ga ne odposlal v stolno mesto, izpremenivši morda tu in tam kaj malega, kar ne sodi vanj? Ali čuješ, kakó te slavé, kakó se klanjajo véli kemu duhu, ki je zasnoval in izvēdel takšno delo? In ali vidiš tiste svetle novce, ki jih prejmeš za — svoj proizvod, več nego dovolj, da svoji Olgi privoščiš óno oskromno razvedrilo?«

Brona porosí mrzel znoj, in roké se mu krčevito oprijemljejo stola. Grozničave sanje mu begajo glavo, zatiraje še tisto malo razsodnosti, kolikor si je je ohranil siloma.

Kdor posluša izkušnjava, najsi še uporno, ta je toliko kakor izgubljen. Bron vé, da se zakrivi podlega čina, ako si prisvoji Goranov rokopis, toda ubraniti se ne more tej pogubni misli. Olgi bi lahko privoščil zaželeno razvedrilo — dà, prav to je, kar ga bega še najbolj! To ubogo dekletce je res okusilo doslej še takó malo dobrot . . . Nehotoma se zamisli Bron, in vse dosedanje življenje mu plove jasno pred očmi . . .

Tedaj, ko je še deloval kot slabo plačan novinar pri vélikem časopisu v stolnem mestu, privêdel je na dom ženo poročeno, tiho, dobrodušno bitje, ki ga je ljubilo od vsega srca. Ondaj ni bil tolikanj razsoden, da bi bil pred poroko dobro premotraval gmotno stanje svoje; toda zavest ga je obhajala, da bode delal dvakrat rajši, ko bode delal za dva. Delal je res, in izhajala sta za silo, ubožno sicer, ali pošteno. In izhajala sta tudi potem, ko se je narodilo dekletce, Olga. Koliko ljubezni, koliko solnčne sreče je prisijalo s tem detetom v hišo! In prav to dete mu je bilo jedini solnčni žarek v tisti hudi dôbi, ko je neozdravna bolezen položila ženo na posteljo, ko je ostal z dekletcem sam na svetu. Drugje je bil stroj v drugih rokah, domá je oživel. Koliko težko prisluženih novcev si je utrgal, da je kupil hčericí to in óno, kar je prijalo nje očescu! In ne samó to: Bron je gledal v bodočnost in vedel, v koliki bedi ostane to šibko dete, ako bi hotela neizprosna usoda, da bi legel v prerani grob. Zató je nosil redno vsak mesec nekaj v hranilnico — mnogo ni bilo, časih le nekaj novčičev, ali nadejati se je smel, da se sčasoma nabere večja vsota, ki bi otela hčer po očetovi smrti vsaj prve, največje bede . . . Vse to so pogoltnile pozneje bolezni in druge okolnosti, kakeršnih je vselej dovolj. Takrat je spoznal bridko izkušani mož, da mu ni bivati v vélikem mestu, in zató je iskreno veselo pozdravil novico, da se mu v malem rodnem mestu nudi prilika, prevzeti uredništvo »Bliska«. Preselil se je semkaj, in ako prav računja, to je letos že deseto leto, odkar živi tu, ne toliko sebi nego hčeri, ki se je v tem razcvela v lepo, ljubeznivo mladenko.

Deset let! Dókaj se ni zgodilo v tej dôbi, da bi bilo vredno imena. Bron je zahajal v družbo, kolikor je moral, živel oskromno — kakó tudi ne, ko mu »Blisek« ni dal živeti sijajno. — in se skrbno bavil z vzgojo svoje Olge. Presrčna ljubezen je spajala očeta in hčer, in takó bi se utegnili reči, da ni oblaček ni zatemnil neba njiju sreče,

ako bi Bron prepogostoma ne gledal v bodočnost in vzgrožen ne pre-mišljaj, kaj potem, ko, mu nekega dne prestane moč življenja in ostane Olga sama na svetu. Zató je poleg tega, da je uredoval svoj list, tudi sicer marljivo delal na književnem polji in sodeloval tu in tam, nekoliko, ker je čutil za to poziv v sebi, nekoliko pa tudi, da si pri-služi denarja za dôbo, kateri se končno ne izogne nihče. In takó je prihajal novец za novcem, in vse je vestno spravljaj v hranilnico, ne zase, nego za dete svoje. In da napravi Olgi tudi vsaj jedenkrat v življenji nekoliko veselja, obetal ji je, da odideta poleti na kratko po-tovanje, kateremu bi ravno zadoščala nagrada, katere se je nadejal za poslednji svoj dramski proizvod — —

To vse je končano sedaj, in hipoma so se zgelnili vsi lepi načrti! Strah ga je tistega trenutka, ko bode moral izreči hčeri, da ji je obetal preveč, priznati, da je preveč zaupal samemu sebi in du-ševni svoji môči. Porosile se ji bodo oči, in zmajala bode z glavo, kakor bi ne mogla verjeti takó čudni govorici . . .

Zbegan strmi zopet v rokopis pred seboj. Temne sence so se prostrle po sobi, ali Bron niti ne misli na to, da bi užgal luč. Čemú tudi! Takšnim mislim, ki mu izpreletujejo možgane kakor pekoče iskre, ni treba svetlobe! . . . Če bi bil ta rokopis njegov — ta misel ga obhaja čimdalje silneje. To nič ne pomaga, da se ji ljuto upira po-štenje, spoštovanje do samega sebe . . . čimdalje razločnejše se pri-kazuje pred njegovimi očmi zlatolasa glavica s tistimi velikimi očmi, ki se bodo zatemnile od tihe boleti! In naposled: ali je res takšen greh, če si prisvoji rokopis? Goran je mlad, neizkušen — kdo vé, ali bi mu ne bil prvi uspeh v pogubo? Bron dobro pozná pisateljsko življenje, vé, koliko bridkostij prinaša, koliko pogube se skriva pod njega jasno zunanostjo! Morda je Goran nevedé ustvaril delo, kakerš-nega ne vzmore nikoli več! In če bi ga ne vzmogel, kaj ga čaka potem, kó se mu poleže prva vinjenost, ko bode svet hladno in čim-dalje hladneje sodil njega poznejše proizvode ter se jim naposled celó rogal, očitaje mlademu možu, da je brez nadarjenosti, da prvo njegovo delo še ne dokazuje ničesar, ker se sploh ne vé, ali je bilo res plod njegovega srca in uma . . . Ali bi mu torej ne izkazal celó dob-rote, če ga s svojo pohvalo ne zavéde na opolzli pot? Ali ni na-posled to celó njegova — dolžnost?

Dosti slepila — dolžnost ni! To vse, s čimer slepi samega sebe, ni nič drugega nego olepšavanje namerjanega zločinstva! Če seže po rokopisu, tedaj mu ostane vse žive dni pečat književnega sleparstva,

sramotno znamenje, da bi ljudje lahko s prsti kazali na brezvestnega tatú . . .

Ljudje? Kdo vé kaj o vsi tej stvari? Goran sam! Ali on je tuj, njemu bi ne verjeli, ako bi ga obdolžil književne tatvine! Toda stoj! Če bi le-tá izpričal z dokazi, da je res on sam pisatelj »Siro-maka« — recimo, da si je pridržal — prepis?

Bron nehoté zaječi. Tedaj bi bilo vse izgubljeno! Stal bi pred ljudmi kakor navaden malopridnik in uničeno bi bilo življenje takó njemu kakor mladi deklici, kateri na ljubo si hoče oskruniti doslej čiste roke. Dà, dà, ko bi ne bilo prepisa, tedaj bi se že takó ali drugače zabrisal zadnji sled, takó pa . . .

S tresočo roko užgè zmučeni mož svetilko, in ko se razprostrè nje svetloba po sobi, takrat šele se vidi, kakó pošastno izpremenjen je njega koščeni obraz. Vsa kri je izginila z lic in usten, oči pa se leskečejo od divjega ognja. Čemú je prav za prav užgal luč? Zató, da se prepriča iz rokopisa samega, ali si je ta usodni Goran res obdržal prepis. In ko lista po »Siromaku«, uverja se čimdalje bolj, da je to jedini izvod — tukaj je prečrtana cela stran, ondu zopet dolg odstavek, tu je nekaj vrst nadomeščenih z drugimi — iz kratka: vidi se jasno dovolj, da je prinesel Goran prvotni svoj rokopis Bronu v presojo.

Bron si olajšan oddahne. V tem oziru torej ne pretí nikakeršna nevarnost. Goran je ravnal lahkomišelnó, ko je zaupal njegovemu poštenju!

»Vender utajiti, da sem kaj prejel od njega,« izpregovori Bron sam v sebi, »tega bi ne mogel. Ne mogel bi mu pogledati v obraz! In vender, vender: rokopis mora biti moj. Dà, mora biti!« zakliče divje, takó da se ustraši samega sebe . . . Zdajci mu vzplamení pogled od blaznega veselja, zakaj že se je oglasil izkušnjavec v njega prsih: »Saj mu tudi lahko vrneš rokopis! Rogaj se mu, neusmiljeno sodbo izreci o vsem delu, dej mu, da je to nezmiselní nestvor, katerega ne vzprejme nobeno gledališče na vsem božjem svetu — takó ga pripraviš, da povesi ponosna krila, zadet naravnost v srcé, in da se nikoli več s svojim delom ne bode upal na dan. Ti pa, Bron — v ponedeljek pride šele — do tedaj je časa dovolj, da si oskrbiš prepis, in potem — potem — —«

Popolna blaznost obide Brona, da ne premišlja več dalje. Mož, ki ni doslej še omadeževal svojega imena, nastavi però in se zakrivi brezvestnega zločina, grozničavo hitro prepisujoč list za listom! . . .

(Dalje prihodnjič.)

Od Drave do Dravinje.

Spisal M. Cilenšek.

inkoštno soboto je bilo, ko sem se pripeljal v Maribor k staremu prijatelju, s katerim sva imela besedo, da prebija ob praznikih nekaj veselih ur na Pohorji. Ko si nakupiva potrebnih stvari, odhitiva popoldne na kolo-dvor koroške železnice. Dočim pa je bilo dopoldne nebó jasno kakor ribje okó, zbirali so se sedaj oblaki in se skoro nagrmadili takó, da je prehajala navadna dnevna svetloba v mrak, dasi je bilo do večera še dolgo. Da naju niso prešinjala sosebno pri-jetna čustva, to vé ceniti, kdor se je že ob takem vremeni napravljaj na pot. No, strašljivec bi se bil bržkone obrnil in si mislil: »Mogoče, da mi bode nebó drugokrat prijaznejše.« Seveda, v take nadeje se lahko zaziblje, kdor utegne; kdor pa se le časih more odtegniti vsak-danjim svojim opraviлом, temu ne zamerimo, da ne gleda tolikanj na vreme, ampak na čas. Zató sva tudi midva ostala in nemirno čakala, ali že skoro ne pride železni konj, da naju potisne nekaj postaj na zapad. Polagoma so začele padati posamezne kaplje, in toliko da smo se stisnili v železniški voz, vlila se je strašna ploha, ki je zakrila na desno in levo vse nebó. Pomeknila sva se vsak v svoj kotiček in v skrbéh gledala, kaj bode iz tega. Ako misliš, dragi čitatelj, da sva še sedaj posebno hrepenela po Pohorji, motiš se zeló, zakaj predobro sva vedela, da napravi takšen nalive po gorah slaba pota. Počasi se je vender izlilo, in dasi dež nī prestal, vender je vse kazalo na to, da utegne biti danes še lep dan. Novo upanje, novo veselje!

»Poglej jih no, koliko jih je letos! Kār veje se šibé pod njimi, to bode slaba!« dé prijatelj, skrbno gledajoč po slivovem drevji. — »Rožičev, misliš, kaj ne?« — »Rožičev, dà, dà — a po Pohorji jim pravimo ocvirki.« — In res še nisem videl nikdar toliko te nesnage po slivah kakor ónega leta in dejal sem drugu: »Sedaj šele vem, kakó je mogoče, da se godí Pohorcem nekoliko bolje nego drugim rojakom. Hm, ocvirki na drevji, to ni malenkost! Prihranijo si lahko mnogo truda, ki ga narejajo drugje ščetinarji, ako hočeš imeti ocvirkov. Tukaj pa treba samó drevó potresti ter jih pobrati in shraniti. No, to je vredno, da se zapiše. Ti nestvori imajo torej tukaj veliko veljavo, drugje pa jih ni nič prida, zakaj rožiče si kupuje pač deca, da se neko-liko posladká, za korenjaka pa niso. Saj ti je znano: »Fige, rožiče za

mlade dekliče' . . . Morebiti pripravljajo tod tudi klobase na poseben način; recimo, da so se naučili to od Američanov! Najbrž bode kaj takega; dovóli, da ti povem, kakó mi je pravil o tej stvari 'meksikajnar', ko se je vrnil v staro svojo domovino. Kadar misli Američan delati klobase, krmi ščetinarja s samim rižem. Ko je požeruh do dobra opitan, priveže mu vrv okolo vratú in ga podí po dvorišči, sosed pa vzeme oster nož, odreže čevo od površne kože, in sedaj je treba kár rezati in metati v posodo — in to zgolj lepe, ukusne klobase. Drugič se ta komedija zopet ponóví. Ti se smeješ, jaz pa ti pravim, da je to zgolj resnica, katero mi je razodel 'meksikajnar', in njemu verjamem.◀

Dobro je bilo, da ni bilo v najinem oddelku nobenega pravega domačina, zakaj nimajo baje radi, če govoriš prezirno o njih. Niti pravega imena jim ne smeš povedati, kakor bi se ga sramovali; še več: samí se ga branijo z vsemi štirimi in nečejo ničesar slišati o njem. Pa bodi jim, a toliko vender lahko rečemo že sedaj, da smo na pravem sledu, in predno odložimo peró, že še dokažemo, da je naša trditev prava. Pravih domačinov torej ni bilo blizu naju, pač pa postaren mož in poleg njega mladič s puško. Oblečena sta bila gospodski in sta seveda govorila blaženo nemščino — zató nismo prišli prav v nobeno dotiko. —

Meksikajnarjeva trditev se ti zdí torej prav iz trte zvita; bodisi, a reciva rajši še katero o rožičih, da se vse ne pozabi. Kolika škoda bi pa tudi bila, ako človek pomisli, da so jih že Rimljani sadili ali vsaj poznali in jedli! Pa menda so jim malo zalegli, drugače bi jih Germani ne bili krstili za »narren«. Toda Rimljani so jim dali treznejše imé, ki slove: exoascus pruni. S tem so zaznamenovali seveda le kvarljivko, ki zajedava slive in namesto užitnega sadú zori óne nestvore. No, učenjaki pa trdijo, da se Rimljani niso dosti menili za take malenkosti, temveč gledali bolj na drugo stran. Zató je več nego verjetno, da so Rimljani poznali le drugi del imena, in sicer tudi to samó takrat, kadar je bilo treba usta odpirati in požirati. Poznejšim rodovom baje se je šele posrečilo, da so našli v nekem latinskem slovarji prvi del besede in še tega ne na enem in istem mestu. Beseda, kakeršna je sedaj, bila je raztepena, da niti Rimljani niso vedeli zánjo. Bilo jo je torej treba zvariti in ji, da glaje teče in se ne zapleta preveč v jezik, še košček dostaviti. Da se takega mučnega dela niso lotili lahkoživi Rimljani, katerim je pošiljal ves tedanji svet najboljših svojih pridelkov, o tem se uveri vsakdo, ki pogleda kam v rastlinoznansko knjigo. Da pa so vzeli latinščino in nekoliko tudi grščino v znanstveno

terminologijo, to je brezdvajbeno jako hvalno, zakaj le takó je mogoče, da se je odpravila zmešnjava izza prejšnjih stoletij.

Sedaj se je zasukala železna kača v mogočnem ovinku na desno in nam naposled malone zmedla pamet, zakaj prihajalo je čimdalje temneje, in hkratu nismo videli drug drugega; objela nas je popolna temà, in nemirno smo čakali božjega dné. Velikanska skala se je bila neki privabila svoje dni z gorovja in malone ustavila Dravo. Tukaj so naredili predor, in odtod taka temà. Skoro potem pa je kača glasno siknila; menda je dala duška prebitemu strahu, a prestrašila se je vender takó, da so ji odpovedali vsi udje; ustavila se je torej, da si nabere novih močij. »Postaja Fal«, zakričal je nekdo, in sedaj smo se vsuli iz vóz kakor bučele iz panja — bili smo štirje. Dež nas je pognal v hišo, kjer smo nekoliko povedrili. A ker le ni nehalo, odrinila sva s prijateljem vsak pod svojo streho dalje. Predno sva dospela do Marije v Puščavi in prekoralaka Radolno, oziralo se je že solnce z levim očesom na naju in naposled prav prijazno uprlo svoje lice v zemljane. Nama je kàr vztrepetalo srcé, in vesela sva stopala malce vkreber po tihi dolinici, dokler nisva bila prav ob Pohorjevem vznožji in se ustavila pri Sv. Lovrenci.

Dolinica ima nekamo srčasto podobo in je odprta samó na zapad in izhod, na severu in jugu pa jo obkoljajo visoke goré. Toda takšen je le neznatni vzhodni del, katerega mejí povprečno sleme od večjega zapadnega kosa, ki se razprostira preko Ribnice do Vozenice ob Dravi. Seveda je svet tod bolj hribovit, a podlaga so mu jednake plasti. V dolgem pasu namreč od gôri imenovane postaje do Vozenice tvarjajo površje tretjetvorne plasti, in sicer prvakujejo povsod sockini skladovi, dočim je drugega gradiva prav malo. Najbolj čudno je to, da si Drava ni izbrusila svoje struge v teh plastéh, temveč nad Vozenico se je obrnila na levo stran in v trdem prigorji krhala svoje moči, dokler ga ni zadostno izlízala. Tretjetvorne plasti sezajo tu neposredno do prgorja, in niti sledú ni o triasni tvorbi.

Ker sva imela še precèj časa, prehodila sva trg od konca do konca ter si ogledala to in óno. Znamenitostij nisva opazila nobenih, zató sva se ustavila šele ob gorenjem konci, kjer stoji župljanska cerkev. Na nje zidu je naslikana velikanska podoba Sv. Krištofa. Tudi drugje imajo takšno navado, ki je bržkone francoskega izvira. Takó je sodil nekdanji naš profesor na vseučilišči, razlagajoč slušateljem svojim geologijo in vse tisto, kar je v zvezi ž njo. Naj mi nihče ne zameri, ako izpregovorim o tem resnično besedo. — Za predpotopnih časov so živele na naši zemlji drugačne živali nego dandanašnji. To-

likih, kakor so dandanes, iskali bi jih ondaj zaman, dasi je podobnost časih taka, da bi človek kár zinil znano imé. Bile so pa to majhne in velike živali, ki so živele svoj čas in naposled v prvotni obliki izginile z zemeljskega površja. Vender zemlja ni ostala brez njih, temveč iz prvotnih so se razvile druge, ki so sicer v marsičem še spominjale prvih, a imele tudi svoje posebne znake in posebna svojstva, ki so se čimdalje bolj razvijala in se končno izpremenila v stalna. Zató nahajamo v zemeljskih plastéh živalskih ostankov, ki prehajajo drug v drugega, in sicer vedno takó, da so óni iz mlajših dób popolnejši mimo starejših. To sodimo seveda zmirom po denšnjih živalih, katere se nam zdé najpopolnejše. In takó je tudi! Ali vrnimo se zopet k naši sliki. — V Valenciji so častili kótnik (zob) mamutov za ostanek Sv. Krištofa, in korarji Sv. Vincencija so nosili piščal (béderno kost) take živali v izprevodih, da bi po tej dozdevni roki svetnikovi izprosili sežgani deželi dežjã izpod neba. Zadnjič se je to dogodilo leta 1789. Že starim Grkom so bile znane velike kostí, zakaj Teofrast, Aristotelov učenec, pravi, da se nahaja bela in črna okamenela slonova kost, da se narejajo od prstí kostí in da se nahaja koščeno kamenje. Kakó čudni nazoni to, in vender, kakó pomembni za óno davno dóbo človeškega rodú! — Leta 1494. so našli blizu Halla na Virtemberškem velike kostí, in v ondotni cerkvi Sv. Mihaela hranijo še dandanes velikansko oklo (čekán), viseče na železni verigi s čudnim napisom.¹⁾ Mnogo enakih rečij bi se dalo navesti, vender škoda časa. Omenjeno bodi to samó v dokaz, kakó se je preprostu ljudstvu izcimilo prepričanje, da je moral biti prejšnji rod mnogo jačji in večji. Ko pa so pozneje učenjaki posegli vmes in neovržno dokazali, da to niso ostanki kakega svetnika ali koga drugega, izginile so većinoma razne velike kostí, slika pa je ostala.

Ali ne samó preprosto ljudstvo, tudi učenjaki izza prejšnjih stoletij so begali v popolni temi, kar se tiče raznih živalskih in rastlinskih ostankov, ki se dobivajo v zemeljskih plastéh. Ne smemo se torej čuditi, da so jih razlagali sedaj takó, sedaj drugače, le pravega niso zadeli nikoli. Ko je n. pr. leta 1577. vihar pri samostanu Reydenu v Švici podrl hrast, dobili so pod koreninami velike kostí, katere so poslali doktorju Platerju v Bazel, da jih presodi. Ta ugiplje in ugiplje

¹⁾ Tausend sechshundert und fünf Jahr
Den dreyzehnten Februar ich gefunden war
Bey Neubronn in dem hallischen Land
Am Bühler Fluß zur linken Hand
Sammt großen Knochen und lang Gebein
Sag, Lieber, was Arth ich mag seyn.

ter naposled ugame, da so to ostanki orjaškega človeka, ki je meril ubogih 5 m visokosti. Njegovo sliko še sedaj hranijo v jezuitskem samostanu v Lucernu. Ondotni meščanje so bili tega velikanskega divjaka takó veseli, da so ga postavili celó v kantonski grb, kjer se še zmirom ponašajo ž njim. Glavo jednakega velikana, ki so ga našli na Sileškem, poslali so stolni cerkvi v Vratislavi, ostale njegove kosti pa imenitnejšim cerkvam stare Evrope.

Sploh je bila za minulih dnij ukoreninjena misel, da so bile predpotopne živali mnogo večje, nego hodijo dandenašnji po zemlji. Mamutu n. pr. so prisojali 10—12 m, dočim je njega potomec visok samó 3 m. Zató je več nego prirodno, da je moral tudi človek, vrstnik takih velikanskih bitij, imeti nam nedosežno velikost, drugače bi ga bila kár poteptala ali sploh uničila. Okamenele kosti so bile torej vzrok, da se je izcimila vera v velikane in njih dolgo življenje. Mohamedani n. pr. mislijo, da je bil Adam 20 m visok, in akademik Henrién je leta 1718. izračunjal, da je meril naš prvi oče celo 38½ m, njega boljša polovica pa 37 m. Celó premeteni Linné ni povoljno pojmlil te stvari, zakaj v njega spisih čitaš to-le opombo: »Mislim, da sta bila Adam in Eva velikana in da človeštvo zaradi bede in iz drugih vzrokov vedno nazaduje in prihaja manjše. Zató so menda Laponci takó majhni.«

Kneipp bi jo bil seveda zasolil drugače! Tudi on trdi, in sicer po pravici, da človeštvo nekamo nazaduje, a to ne, kar se tiče velikosti, temveč gledé na vztrajnost, trpežnost in moč. Vzrokov takim pojavom pa ne išče Bog vé kje v prirodi, ampak v človeku samem, ki se čimdalje bolj odmika od matere prirode. Le poglejmo denašnji rod! Toliko da zaveje prva jesenska sapica, že nihče ne vé, kakó bi se skril zraku, da mu ne škoduje, in preprostega delavca ne zalije rdečica, ko ti prizná, da ga žuli perilo od navadnega domačega platna — in zato rajši kupuje óne ničvredne tančice. Dosti! Opazovalcu se skoro dozdeva, da si človek sam slabo želi!

Pa še nekaj o naših prednikih! Scheuchzer je bil za svoj čas jako učena glava, toda oči so mu morale biti vender nekako berljave, zakaj njega »homo diluvii testis« ga je ostavil popolnoma na cedilu. Dandanes bi pač ne videl nikdo v ogrodji velikanskega močerada samega sebe, kakor je to trdil Scheuchzer leta 1732. o navedeni okamenini, o kateri je mislil, da je bil to človek, ki je poginil za vesoljnega popota. Ves svet se je zavzel in gledal čudno sliko, pod katero se je čitalo:

»Žalostno ogrodje revnega tega grešnika,

Omeči kamen in srcé denašnjega svetá.«

(Dalje prihodnjič.)

Obljuba.

Povest iz národnega življenja. Spisala Pavlina Pajkova.

(Dalje.)

VI.

Cilčkin oče je, kakor vemo, prišel h Gašperju za žagarja, toda ker je imel svojo rodbino, ni živel kakor drugi posli popolnoma pri njem. Prihajal je zjutraj zarano na žago in se vračal pozno zvečer domov. Tudi hrano so mu prinašali z doma; njega zaslužek je bil samó v denarjih, ker takó je bilo njegovi rodbini najbolj pomagano.

Cilka je zahajala vsak dan na žago, da mu je prinašala obed. Ondu se je pomudila, dokler ni oče pojedel, a potem je brž zopet odšla. Pri žagi pa je bil tudi mladi hlapec Vinko, čvrst in lep mladenič, sirota, katerega je bil Gašper nekje pobral in ga vzel k sebi za hlapca.

Vinko je bil ponižen in poslušen, sosebnó pa je bil Tonetu z vso dušo udan, kakor bi bil njega rodni sin; pa tudi Tone je imel rad poštenega in delavnega mladeniča.

Cilka ga je vedno srečavala na žagi. Oba mladá, oba vesela, kaj čuda, če nista ostala nema kakor ribi!

Iz početka sta se samó pozdravljala, pozneje pa sta izrekla mimogredé svoje mnenje o vremeni; nató je prišla opazka o nedeljskem božjem opraviilu, o novem oblačilu vaške deklice, o bolezni znanega vaščana, o svatbah, ki so se vršile in tudi o takih, ki šele pridejo. Ali vedno dalje je prihajalo njiju kramljanje, vedno rajši sta poslušala drug drugega.

To nedolžno občevanje je trajalo že nad leto dnij. V tem je prišel vojaški nabor, in Vinko je moral k vojakom.

Cilki se je zdelo sedaj na žagi pusto in prazno, in tesno ji je bilo pri srci, ko je na znanem prostoru pogrešala poštenega Vinkovega obraza. Ko je pa nekega dne ugledala na njega mestu drugega človeka, ki je prišel namesto Vinka za hlapca, porosile so ji solze oči. Tedaj šele je spoznala prvič, da ji je Vinko več nego drugi ljudjé, in to spoznanje jo je napolnilo z grozo in bridkostjo. Spomnila se je svoje obljube, in v njeni duši so nastale hude borbe: dolžnost se je borila s srcem. Dà, tudi v neizkušeni duši tega pre-

prostega dekleta se je oglasil veliki pomen dolžnosti, katera hrani v sebi obstanek vsega človeštva!

In te neprestane borbe so ji provzročile veliko izpremembo. Ona, ki je bila prej vedno vesela, utihnila je nenadoma, smeh ji je prešel, bila je resna, zamišljena; cvetoče lice ji je zbledelo, dasi ni bila bolna. Ubogo dekle — upala je, da tudi nji dolžnost in razum premagata čustva; upala je to za trdno, ker še ni vedela, da ljubezen pride in preide sama po sebi, da si ne dá ukazovati, kaj li da bi se odgnala!

Oče in mati sta vznemirjena opazovala to izpremembo. Spoznala sta skoro, da Cilko muči skrivna bol. Dogovorila sta se, da jo bode mati opazovala in da jo o priliki izpraša.

Ko tedaj mati nekoč pozveduje po vzroku njene tožnosti, zardi se in obledi sicer zaporedoma, naposled pa ji sramežljivo odkrije, da ima Vinka rada in da jo to spoznanje dela takó žalostno.

Mati se temu ni začudila. Slutila je menda sama, da bode kaj takega. »Ljuba moja,« pravi ji prijazno, »da imaš Vinka rada, to še ni nesreča. Poštena ljubezen mora biti na svetu. Vinko je sicer ubožen, toda pošten in delaven; sčasoma utegne biti vrl mož, kakor je tvoj oče. Za sedaj pa sta oba še jako mladá. Naj dosluži vojaška leta, ti pa se priporoči Bogu in prepústi Njemu, da določi vajino bodočnost.«

Ob teh materinih besedah se Cilka ohrabrí in ji solzna pové še o svoji obljubi Jurijčku.

Mati je ganjena in prestrašena zajedno. Jurijček je bil sicer blag in imovit, vendar pa bi si ga ne želela za možá svojemu otroku. Razumna in blagočutna žena je predobro vedela, da bogastvo ni nič proti zdravemu telesu; vedela je iz svoje izkušnje, da bivata mir in sreča tudi v najubožnejši koči, ako je v nji zdravje, pridnost in zadovoljnost.

Nje prvo čustvo je bilo pokregati hčerko za nepremišljeno oblubo; ali nagib te oblube in žalost uboge Cilke, oboje jo je globoko presunilo.

»Ubogo dekle,« pravi pomilovalno, »sedaj umejem tvojo žalost in skrb! Vender pa menim, da ti zaradi tega ni treba toliko žalovati. Jurijček in njega oče sta prerazumna in preblaga, da bi terjala izpolnitev takšne oblube, katero si izrekla, ne da bi še prav umela nje pomena. Povej Jurijčku vso resnico, in gotovo te odveže dane besede.«

»O, nikar, mati, nikar Jurijčku ne povejte tega!« vzklikne Cilka vznemirjena; »umrl bi od žalosti. Ni davno, kar je z menoj govoril

o tem. Tri leta že upa, da mu bodem gospodinja; takó brezkončno rad me ima. Nečem mu napraviti te žalosti, nečem biti takó nehvaležna, da bi pehnila v nesrečo njega, ki nas je otel strašne bede.«

»Ali, otrok, ti bi tedaj hotela biti njegova žena, dočim vidiš drugega rajši od njega?« ugovarja mati v skrbéh. »Ali ne veš, da bi bil to velik greh?«

Cilka bridko zajoče. »Saj menda vender Vinka ne bodem imela vedno takó rada — trudila se bodem, da niti ne bi mislila nanj — upam, da ga sčasoma pozabim — hočem, moram ga pozabiti« — hití ubogo deklê, da prepriča mater o trdni volji svoji. Ob tem pa ji je bridko pri srci kakor še nikoli. »Zvesta ostanem svoji obljudi,« nadaljuje hrabro; »Jurijčka nečem pehniti v nesrečo, najsi mi počí srcé!«

»In Vinko? Kaj poreče Vinko?« pozveduje mati. »Ali te ima tudi rad?«

Cilka se močno zardí in prikima.

»Vidiš, tedaj pa onesrečiš njega namesto Jurijčka, a največ bodeš trpela sama; Jurijček pa tudi ne bode vesel, če bode videl tebe žalostno.«

»Ali morem storiti drugače?« vzdihne Cilka. »Ne imela bi ne trenutka mirú, ako bi prelomila svojo obljubo. Čista vest pa mi je ljubša nego vsa sreča na svetu.«

Mati ni vedela kaj odgovoriti tem, žal, preresničnim besedam.

»Prepustiva božji previdnosti, da razmotá vso stvar,« deje na posled udano. »Ti pa v tem móli in upaj, pa udaj se božji volji; to je jedino, kar ti morem nasvetovati.«

In Cilka, vedno udana in poslušna hčerka, storila je po materinem nasvetu. Žalovala sicer ni več, toda nasmeh ji je le malokdaj razjasnil obraz. Zaupala je v božjo milost in ob delu in molitvi je našla pokoja. Na Vinka je mogla sedaj misliti z mirnim čustvom in čimdalje bolj se je sprijaznila z mislijo, da bode Jurijčkova žena. »Bog hoče takó,« sklepala je v sebi, »in On že vé, zakaj je dobro takó, a ne drugače!«

VII.

Bila je »lepa nedelja.« Kje je trg ali vas, da bi se ljudjé ne veselili svojega najlepšega cerkvenega dné, praznika svojega patrona? Možnarji pokajo, zvonovi trijančijo, zrak je takó rekoč napolnjen radostno-pobožnega čustva, ki lega kakor blagodejna rosa na srcé vsakomur. Ljudjé hodijo praznično oblečeni in veselega srcá poslušat božje opravilo, a potem je godba, ples, semenj, razveseljevanje med prijatelji in sorodniki.

Taka lepa nedelja je bila v vasi, kjer se vrší naša povest. Bilo je sredi poletja in prekrasen dan. Popoldansko božje opravilo je bilo ravno dokončano. Na trgu pred cerkvijo je šumelo kakor v panji: vse je hodilo križema, govorilo, smijalo se in vriskalo. Iz tega hruma in šuma pa se je čul hripavi glas goslij in piščalk in jednolični ropot nerodnega bobna. Ti glasovi so prihajali z dvorišča neke krčme, pred katero so bili vsajeni maji, okrašeni s trakovi; tudi je bil postavljen majhen slavalok.

Pred Tonetovo hišo, ki je stala na samotnem klanci nekoliko od vasi, bilo je vse mirno. Okna in vrata so bila zaprta, kar je značilo, da nje prebivalci niso bili doma.

Res je tudi bilo takó, toda ne povsem. Vsi so ostali po božjem opravilu v vasi, samó Cilka je šla domov, češ, da ji danes ni nič kàj dobro. Prišla je domov, a niti prestopila ni hišnega praga. Kakeršna je bila, praznično oblečena, gré na vrt in ondu séde na klop. Popolnoma sami biti s svojimi mislimi, zdí se ji takó prijetno! Danes, ko je povsod videla samó radostne obraze, gledala zgolj vesele prizore, storilo se ji je zopet tesno pri srci.

Molitvenik ji leži v naročaji. »Ko bi nekoliko pomolila,« misli si, »menda bi si odgnala bridkost.« Toda danes niti v cerkvi, v hiši božji, ni mogla moliti z zbranim duhom, pa da bi molila tukaj pod milim nebom?

Ozrè se. Goré so utopljene kakor v popoldnevno spanje. Solnce samosvestno vlada na obnebjí, ker je pregnalo najmanjšo meglico. Metuljčki letajo, hrošči prijetno brné blizu nje, cvetice pojé zrak z mamečo dišavo; vse, tudi tu na vrtu, videti je srečno in zadovoljno.

Šum vzdrami Cilko. Vedela ni zakaj, a srcé se ji je nenadoma vznemirilo. Kdo bi prihajal semkaj, ko je vse, kar le more, z doma, majhno in veliko, staro in mlado, pri godbi in zabavi v vasi?

»Cilka, kaj je to, da tičiš sama domá?« začuje se sedaj na pol očitajoč, na pol skrben, nji predobro znan glas. Dočim je Jurijček, zakaj on je bil, izpregovoril te besede, tedaj se je Cilka hitro premagala. In ko bi ves svet zvedel o nje mukah, Jurijček ne smé.

»Kričéih veselic od nekda nimam rada,« odgovorí mu z nekoliko tresočim glasom in se trudi, da bi se nasmehnila. »Tukaj na vrtu pa je takó lepo! Glej, mislila — mislila sem, ne vem več, kaj,« dostavi razmišljena in se izogiblje Jurijčkovemu pogledu. Na trepalnici začuti solzo, ki se ji je nehotoma ukradla v okó, in to solzo mu hoče prikriti. Toda Jurijček, ki ima Cilko nad vse rad, ima tudi zanj sokolove oči. Zapazil je brž óno solzo in zdajci spoznal, da je

nje nasmeh prisiljen. Srdce ga zabolí. Nekaj časa jo gleda molčé, dočim se Cilka v zadregi igra z lepo zglajenim predpasnikom.

»Kar si mi povedala, zdí se mi jako čudno,« povzame mladenič, kakor bi kaj sumnjaj. »Mlada dekleta navadno ne marajo samote. Sploh pa si vsa izpremenjena. Tebe teži skrb, katero bi mi rada prikrla.«

»Saj nisem več otrok, da bi bila vedno otročja,« pravi Cilka. »Skoro bodem devetnajstletna; čas je torej, da sem že resnejša.«

»Bila si vedno razumna deklica, najsi si bila in si še sedaj v marsičem otročja,« deje on resno. »Da bodeš devetnajstletna, praviš? Ali veš, Cilka, kaj pomeni tebi ta številka let?« pristavi mehko, malone proseče.

»Vem,« odgovori Cilka tihotno, »in svojo obljubo tudi izpolnim.«

»Ali pa tudi rada, Cilka?« pozveduje Jurijček vznemirjen, in njega bistro oči hočejo kar predreti v nje dušo.

»Rada, Jurijček, gotovo rada, saj bi težko kdaj dobila blažjega možá, nego bodeš ti.«

»In vender nisi srečna, Cilka; srečna nevesta ne bi imela takó žalostnih očíj.«

Cilka ne vé, kaj bi odgovorila, in torej molčí.

»Cilka, ti me ne ljubiš!« zakliče Jurijček bolestno, »ali pa, moj Bog, ko bi bilo to mogoče, ali pa celó ljubiš drugega?«

Cilka ne zna lagati, zgane se in ne odgovori ničesar.

Oba molčita nekaj časa. Cilka gleda prédse, Jurijček pa jo opazuje z bolestnim, a ljubečim pogledom. Nató se ji odločno približa. »Cilka,« povzame zamolklo in jo prime za roko, »Cilka, povej, ali imaš drugega rada?«

Cilka prikima in osramočena uprè oči v tla.

On se obrne, toda ne reče ničesar, niti ne zgane se. Hraber mož molčé vzprejme smrtni udarec.

Za nekaj trenutkov se zopet obrne k nji, in njega itak blede lice je upadlo, njegove oči so kakor brez življenja.

»Ubožica!« vzdihne zamolklo, »koliko si pač prebila!« Njega blago srdce je v tem trenutku bolj krvavelo za nje muke nego za svojo bolest.

Cilka ga začudena pogleda. Pričakovala je hudega očitjanja, ali nič takega! On jo še pomiluje, on, kateremu je, to je vedela predobro, s temi besedami porušila vso srečo!

»Jurijček,« deje globoko presunjena in se oklene njegove roke, »Jurijček, jedini, dragi prijatelj moj, oprôsti, prizanesi, pozabi, kar je

bilo; venderle ti bodem dobra, ljubeča žena, to ti sveto obetam! Oprôsti, Jurijček!« naprosi ga še jedenkrat, dočim ji svetle solze tekó iz očíj.

Jurijček ji ne vé précej odgovoriti. Samó pogladi ji roko, kakor bi storila mati, ki hoče upokojiti preplašenega otroka.

»Nimam ti kaj oprôstiti, Cilka,« odgovorí ji z negotovim glasom. »Ti oprôsti meni, ker sem bil takov brezumnik in sem menil, da bi me ljubilo takó brhko, pametno in ljubeznivo deklè, kakor si ti, mene, hromca! Toda v neizmerni ljubezni do tebe sem bil sebičen. Oh, Cilka, sedaj vem in čutim pač predobro, da ne bodem tebi nikdar več nego brat, prijatelj! Kogar imaš rada, temu tudi ostaneš zvesta do groba; v tvojem srci ni več prostora drugemu, poznam te predobro. Izgubil sem te; meni ni več upanja in mi ga ne bode!« Rekši si zagrebe lice v dlani in težko sope.

To tiho, to globoko, udano možko bolest je bilo videti huje nego potok ženskih solzâ, ki časih tekó takisto obilo za preminulega psička kakor za dragega mrliča!

»Jurijček, ne žaluj takó, ne daj, da bi bila še bolj nesrečna! Saj bode zopet vse dobro! Pozabi mojo mladostno zmoto; veruj mi, da se je zgodilo brez moje volje; srcé se mi spametí; hočem, moram te osrečiti!« Takó govori Cilka vsa solzna.

»Zgodilo se je brez tvoje volje, praviš?« deje Jurijček počasi, in vidi se, kakor da mu je ta udarec odnesel polovico močij, takó je slaboten; »prav to je, kar mi jemlje ves up! Ali ne veš, da se mora prava ljubezen vzbuditi brez volje? Prisiljena ljubezen, kakor je tvoja, ni prava, ni trajna. Bog te obvaruj, Cilka!« pristavi hitro in se obrne, da bi odšel; »danes ne morem več govoriti s tabo!«

In predno se Cilka zavé, pobegne z vrta.

(Konec prihodnjič.)

Slika.

Razkrito gledal sliko sem некоč:
Vpodobljen bil na nji je raj cvetoč;
In ves prevzet od nje nebeške dike,
Ne morem pozabiti one slike.

Ustvaril ni podobe te slikar —
Kakó bi vzmogel tak nebeški čar?
Bilâ je domovina moja sveta,
Z lepoto božjo kakor raj odeta!

S. L. Mozirski.

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

IV. Sedaj so pa Avstrijanci tu!

ripovedoval sem zadnjič, kakó so si Francozje dné 21. in 22. majnika, binkoštno nedeljo in binkoštni pone-deljek, leta 1809. osvojili Ljubljano in ljubljanski Grad. Notranjsko do Ljubljane so vzeli že spotoma, z Gorenjskega pa so se jim morali naši umekniti brž potem, ko se je Ljubljana podala.

Toda na Dolenjskem ni bilo takrat videti še nobenega franco-skega vojaka. Sicer je bilo tam naših vojakov le malo, ne več nego dva bataljona pešcev in dva eskadrona huzarjev, a bili so zgolj prostovoljci in so kar goreli za boj s Francozi. Poveljnik jim je bil major Dumontet. Ukazano mu je bilo, napadati Francoze v Ljubljani, morebiti jim jo celó vzeti; če bi ga pa le pretrdo zgrabili, umakne naj se na Dolenjsko, v Novo Mesto, če treba, celó do Brežic; dlje se mu itak ne bode treba, zakaj od štajerske in hrvaške strani sèm so avstrijski vojni oddelki čimdalje močnejše pritiskali na Francoze v deželi.

Takrat sploh noben človek pri nas ni mislil, da bi sovražnik ostal v deželi. Pred Dunajem, kamor jih je bil Napoleon privedel ob Dunavu dôli, doživeli so namreč Francozje prav tiste binkoštné praz-nike nekaj, česar dotlej še nikoli ne. Ves svet je bil namreč do ta-krat uverjen, da Napoleona sploh ni premagati, da se ga celó krog-le ne primejo in da ima nekovo čudodelno stvar pri sebi, ki ga varuje nesreč. Toda pri Dunaji ga je nadvojvoda Karol v hudi hudi bitki popolnoma užugal. Zató so bili Kranjci za trdno prepričani, da skoro ne bode nobenega Francoza več v deželi.

Napoleon je na Dunaji trepetal od jeze in poklical k sebi naj-boljše svoje generale in njih vojske. Kakor čebele v panj so se vsipale francoske čete od vseh stranij proti Dunaju. Odslej ni minil ne dan, da ni skozi Ljubljano odhitelo nekaj tisoč Francozov na Gorenjsko in preko Koroškega proti Dunaju. Preko Štajerskega niso mogli, ker so stali tam naši in čakali, da jim pridejo s Hrvaškega še drugi na pomoč. Francozje so marširali noč in dan, proti Dunaju, da bi oprali z Napoleonovega imena madež, ki je pri Aspernu padel nanje. V Ljubljani je mrgolelo, kakor v mravljišči.

Ljubljanci so nepopisno trpeli ob tej gneči; vedno so bile njih hiše natlačene s francoskimi vojaki. Dné 8. junija so bili n. pr. v Trnovem in Krakovem ukvartirani štirje polki; vsaka hiša je imela 30–40 mōž pod streho. Zoisu so prav tisti dan poslali 136 mōž v stanovanje, odkazali so jim fabriko, kjer je izdeloval lončevino; zato se je moralo ustaviti vse delo v nji. Nekaj dnij prej, dné 3. junija, pripeljal se je Marmont v Ljubljano in se ukvartiral pri Zoisu z vsem svojim spremstvom, z 12 možmi grenadirske straže, s 6 adjutanti in 9 posli; zajedno pa je nočevalo pod milim nebom in pod Zoisovimi okni (v hiši pri šentjakobskem mostu) 75 mōž, v fabriškem vrtu 200 mōž in 10 častnikov, 350 v drevoredu, (sedanjem Zevnikovem vrtu), 60 mōž in 10 častnikov pa v Rosenbüchlu, Zoisovi graščini pod Rožnikom. »In vsi ti,« vzdihnil je Zois, »hočejo imeti posteljo, hočejo jesti in piti!«

Zoisu je bila prav lepa prilika opazovati pod svojimi okni pristen, in sicer dosti živ vojaški tabor. Na vrtu in na »Grabnu«, sedanji Zoisovi cesti, povsod se je vedno trlo Francoza, vriščalo in ropotalo je noč in dan. Kuhali so, prali, šivali, zraven pa krali in jemali s seboj, kar so našli kje kaj užitnega.

Dné 12. junija si je zapisal Zois v dnevnik: »Že dva dni vedno pregledovanje vojakov na »Grabnu! Bobni ropočejo, da se človeku že studi. Davi se je oglasila tudi janičarska (t. j. vojaška godba), toda samó jeden godec je trobil prav. Kar smo danes pokosili v Rosenbüchlu, vzeli so šasérji (konjiki) hlapcem kār izpod kosā, svoje konje pa pasó ne samó po travnikih, ampak tudi po pšenici, rži in ječmenu. Naposled sem se odločil, da se pritožim pri generalu. Pomagalo je. Iz lončarnice so vojake takoj prestavili, konjiki so ostali (namreč v Rosenbüchlu), toda prepovedalo se jim je pasti po njivah in travnikih.«

Ali že précej drugi dan je Zois zvedel, da Francozje tam zopet kosé in pasejo. »Sedaj se pa niti ne pritožim več,« dejal je, »pa pojdi vse pod nič!«

Ali vse te čete so odhajale le dalje, največkrat kār najhitreje. Dné 4. junija n. pr. je zatrobila eskadronu, nočujočemu na »Grabnu«, ob treh zjutraj trobenta za odhod; že v petih minutah ni bilo o eskadronu na Grabnu ne duha ne sluha. Prav takó je noč vzela to pot pri Zoisu stanujočega generala Montricharda. Oditi je moral takó hitro, da se pri Zoisu še poslovil ni. Zjutraj ob šestih je bila hiša z ulicami vred prazna — sans adieu!¹⁾

¹⁾ Erinnerungen aus dem Kriegsjahre 1809. Wochenblatt 1886.

V Ljubljani je naposled ostalo prav malo Francozov, samó toliko, kolikor jih je bilo treba za največjo silo. Seveda so dobro vedeli, da stojí major Dumontet s svojimi prostovoljci na Dolenjskem in da čaka s Hrvaškega in Dalmacije še drugih vojakov. Ali kaj so hoteli, ko jih je tepeni Napoleon klical pred Dunaj! V Ljubljani jih je na Gradu ostalo 1200 pešcev in kakih 200 konjikov, po kmetih pa ni bilo nikjer nobenega.

Grad je bil že prej dobro utrjen, utrdili so ga že naši, Francozje pa so ga še bolj. Vsaka hiša v mestu in pozneje tudi v bližnjih vaséh je morala poslati po jednega ali dva človeka na delo. Utrjevali so Grad takó, da sta Ljubljančane izpreletavala strah in groza. Bali so se, da se ne bi v ljubljanski okolici ali celó v Ljubljani zvršila odločilna bitka!¹⁾ — Nasprotno pa so Francozje podirali, kar jim je bilo na poti, n. pr. magazine in utrdbe, ki so jih naši napravili na Golovci. V magazinu na Golovci je bilo spravljenega mnogo provijanta, ki ga naši niso mogli vzeti s seboj, ko so se umeknili Francozom. Dné 6. junija se je magistratu zapovedalo, naj spečá te stvari na Grad; če ne more dobiti kónj, pa naj storí to z ljudmí. In ko se je to zgodilo, došlo mu je (dné 11. junija) novo povelje: Iz Ljubljane in okolice je poslati na Golovec 1500 ljudí, da poderó magazin in utrdbe; Ljubljano zadene 500 glav; če ne morejo dobiti moških, pošljejo naj ženske, in sicer se zgódi to v dveh urah. Ugovora in oboavljanja general ne trpí nobenega.²⁾

V Ljubljano so prihajala od vseh straní poročila; toda drugo je pobijalo drugo, naposled ni nihče ničesar vedel, verjel pa je vsakdo vse, najsi je bilo še takó neverjetno. Celó tak mož, kakor je bil Zoís, bil je ves zbezan ter si iz različnih govoric in novic ni mogel sestaviti prav nobene pametne: »Naš položaj je strašen,« dejal je dné 6. junija, »ali v moji kuhinji se peče, cvrè in kuha na vse pretege — drugače si ne vem pomagati.«

Kaj pak, da si tudi drugi Ljubljančani niso vedeli! Sosebno sta jih trli dve skrbi: kakó preskrbeti sovražnikovo vojsko, ki je stala takrat še na Gorenjskem, in kakó plačati velikanski davek, katerega so jim Francozje naložili précej, ko so vzeli Ljubljano. Poltretji milijon frankov!³⁾ To je bila ogromna vsota. Toliko denarja v gotovini ni bilo takrat dobiti v Ljubljani, ko bi ji bil človek tudi vse žepe obrnil narobe. Dalje pa, kdo plačaj in koliko? Mestni očetje so se posve-

¹⁾ Ibid.

²⁾ Mestni arhiv ljublj. fasc. 111.

³⁾ Frank je plačal takrat toliko kakor naš goldinar.

tovali o tem malone tri tedne, pa niso dobili prave mere. — In kakor bi še ne bilo zadosti preglavic, zahteval je Marmont dné 12. junija 10.000 parov čevljev. Troški zanje se bodo odšteli pri vojnem davku. — Desettisoč! Brž na magistrat poklicani čevljarji so izjavili, da vsi skupaj, kar jih je v Ljubljani z vsemi svojimi pomočniki vred, na teden nikakor ne vzmorejo več čevljev nego največ 50–60 parov. Minilo bi bilo torej nekaj let, predno bi čevljarji dovršili delo, francoska vojska pa je potrebovala čevljev takoj. Čevljarji so dejali, da povelja ni zvršiti, razven če se naroče v Ljubljano vsi čevljarji iz Loke, Kranja in Tržiča.

Ljubljančani so kàr koperneli od sovraštva do svojih oderuhov!

Ob taki njih volji pa je francoski general prav tisti dan zahteval še nekaj celó neprijetnega. Dné 15. avgusta je bil namreč Napoleonov god. Kaj pak, da mu je morala častitati tudi Ljubljana. General je mestne očete pozval, naj se posvetujejo o tem. Sešli so se v ta namen dné 10. junija, toda sklenili niso ničesar. Zató jim je general ukazal poslati k jutrišnji seji, ki bode pri njem, štiri gospode. Izvolili so štiri najveljavnejše meščane: Frörenteicha, Maliča, Kanduča in Pesjaka.¹⁾

¹⁾ Mestni arhiv ljubljanski, fasc. 111.

(Dalje prihodnjič.)

Tri dni ob Sprevi.

Spisal Jos. Mantuani.

(Konec.)

Borkowi (Burg) se delé v tri dele. Največji je »wojsarska gmejna« (vaška občina), drugi »prisarska gmejna« (pri-selska občina), in tretji se zóve »kuparska gmejna« (kuparska občina). Vsak teh oddelkov stoji zase. Hiše so razvrščene ob véliki cesti, takó da stoji vsaka, ločena po strugi ali rovu, sama zase. Malone vsaka ima pristaníšče — pri nekaterih je luka res prav pred vrati. Mislite si veliko zeleno ravan. Proti jugu ne doseza okó nobenega viška, če ne hiše ali senene kopice. Svet je, kakor bi ga bil Bog pogrnil z velikansko, mehko-zeleno preprogo, a človek postavil nanjo delo svojih rok. Proti

zapadu in severu pa ni več te jednoličnosti. Tukaj so gozdi, pravi, zdravi, veliki gozdi. Borkowi stojé še na prostem, ravnem svetu. Toda po komaj četrtturni vožnji naju je objel z brodnikom senčen, mračen gozd. Brodnik je bil malobeseden, in to mi je bolj ugajalo, nego če bi imel pri sebi zgovornega cicerona. Bila je daleč na okolo grobna tihota, dasi sem se vozil podnevi; čul se je veslov usad; cur-ljajoča voda pa je spremljala v visokih glasih valove, bijoče ob ladjine stranice. Površina vodina je bila gladka kakor zrcalo, kjer čoln ni še pustil svojih sledov; mistiški mrak naju je objel, ko sva priveslala globočje v les; z dreves je poletavalo orumenelo listje, sadne glavice jezernične so pritrjuje kimalo mojim mislim, vznujenim po tej okolici; lahka meglica je padala kakor lahna tančica, le od daleč vidna, in je negotovo zatvarjala pogled v daljo. Srcé mi je obhajalo čustvo nekamo melanholiško in romantiško; sklep vsakemu razmišljanju je bil vedno tisti: »Tukaj je mir, svet mir, in tu stanujejo Slovani.« Vetrov pih je pomajal že precéj ogoljene drevesne vrhove, da so lahko zašumeli, in ta šum se mi je zdel kakor nekakšen refrén mnogobrojno zbranega ljudstva, navdušeno pritrjujočega govorniku svojemu, ki je zadel pravo. Sém in tam je zdrsnil čoln skozi gručaste skupine bičevine ali po površini, pokriti z listjem jezerničnim. Skoro pa se zasveti: pred nami se širi zelena planica, prikaže se cerkev, množé se hiše — dospeli smo v Lipow (Leipe). To je majhna vas, ki se v bistvu ne loči od Borkowih; a ker se rov in struga bolj cepi nego v Borkowih, značilno je za ta kraj neštevilno veliko brvij, mostov in mostičev, precéj visoko dvignjenih nad zemljo; to pa zaradi sená, katero vozijo v čolnih, visoko naloženo, s travnikov domov. Tukaj je bil tudi že navedeni prizor: igrajoči otroci, oblečeni v same srajčice, brodeči po plitvini ob bregu. Če smem primerjati sever jugu, malenkost imenitnosti, imamo tu Benetke en miniature. Tukaj še ni večnega, brezkončnega morjá, tu ne pripeka solnce z nasičeno bojo na tekočo površino — ne: tu imaš le razmerno majhno, hladno reko, katera je po večstoletnem ali tisočletnem delu ustvarila ta prezanimljivi kos svetá.

Lužičani premerijo največ pota v čolnih po vodi. Po tem poti vozijo otročiče h krstu, tod dospevajo ob nedeljah in praznikih v cerkev poslušat besedo božjo, tod vodi pot ženina in nevesto pred oltar — ob streljanji in petji in po istem mokrem poti vozijo svoje mrličé k zadnjemu počitku — sled za čolnom z rakvijo se hitro zalije — in kdo vé, koliko časa bode Spreva imela' še to delo, da zalije sled za — zadnjim Slovanom ob svojem obrežji?

Nedaleč od Lipowa sem videl lužiški pogreb; žal, da so bili pogrebci že pred najinim čolnom. V prvem čolnu je črno zagrnjena rakev, zraven dva brodnika in pastor. Za njim drugi čolni, veliki, široki, s pogrebci. Pogled je pretresljiv; nekaj pošastnega podajajo v temnikastem gozdu luči, osobito proti večeru, ko se staplja njih svit z zadnjimi žarki zahajajočega solnca. Drugih navad pogrebnih nisem mogel opazovati; čolni s pogrebom so krenili na desno proti pokopališču, mi smo zavozili po velikem rovu na levo. Brodnik, sicer le malobeseden, bil je zgovoren, ko je pripovedoval o pogrebnih navadah. Vprašavšemu, če prižigajo pri mrličih luči tudi domá, pové mi: »To je da; zakaj če ne, snedó miši mrtvecu oči.« Slama, na kateri je umrl človek, mora se zakopati na kraji, kjer ljudje ne hodijo; pokrmiti se za Boga ne smé. Kadar človek umira, odprí se okno, da duša lahko izide. Pri pogrebu ni smeti jokati, mrtvecu ni mirú na ónem svetu, kjer pri pogrebu plakajo za njim. Poslednja volja naj se mu vedno vestno izpolni. — Ob tem pripovedovanji sva dospela do Polencev, vasí — če se smé takó imenovati — z nekaj hišicami, ki slóve nemški »Pohlenzschenke«. Prvo je tukaj kréma, katero sem tudi posetil na svojem poti, izstopivši za nekaj ur in okrepčavši se za daljno pot. Posebnostij drugih kakor v Borkowih ali Lipowu tukaj ni; krémo pa lahko priporočam vsakomur, kdor hodi ali se vozi po istem poti kakor jaz.

V dveh urah me je odnesel čolnič po Sprevi proti koncu mojega izleta, proti severozapadu v Lubnjow. To je mesto z nekamo 5000 prebivalci in je takšno, kakor vsa mala mesta severonemška; hiše so majhne in večinoma jednonadstropne, ulice zveržene in — to je bistveni znak — umazane. Takó pa ni le v Lubnjowu, temveč po vseh severonemških mestih; celó v Berlinu je le nekaj korakov za kraljevo palačo ob Sprevinem nabrežji taka nesnaga, da je zaman iščeš po naših gorenjskih vaséh.

Iz dalje že so se videli črni stolpi in črno poslopje — grad lubnjowski. O tem gradu imajo pravljico, kakeršne poznajo tudi drugje med Slovani. Grad stoji že jako dolgo. Prej so imeli tu po gozdih bogat lov; okolo starega gradú je zaraslo grmovje, in sled se je bil popolnoma izgubil. Končno je našel lovec slučajno zopet grad, ki je imel toliko oken, kolikor je dnij v letu; pred vrati pa je ležal črn kozel. Lovec je hitel domov na pomoč, da bi lože posekal goščo in dospel v grad. Toda ko se vrne s pomočniki, ne najde več poti. Vrne se domov po klopčič sukanca in iz nova išče gradú. Naposled ga zopet najde, priveže konec niti na drevó in ko se vrne domov, pride

nazaj s pomagači. Z združenimi močmi pridejo v grad, samó v klet ne more nihče; varoval jo je zmaj. Jeden izmed pomočnikov lovčevih pa se ohrabrí, obesi okolo sebe zrcala in gré v klet z lučjo. Ko pa se zmaj ugleda v zrcalih, razpoči se, ker se zbojí samega sebe. Takó so zopet zaznali o gradu lubnjowskem.

V tem gradu je, kakor mi je trdil urednik ondu izhajajoče »Spreewälder Zeitung«, zelo vrednostna knjižnica. Lubnjow je središče modernega življenja in gibanja. Tukaj je sedež »Spreewaldvereina«, ki ima zmoter, zanimljivo deželico ustvariti pristopno tujcem, in reči se mora, da je dosegel že mnogo. Naprave, brez katerih že ne more biti razvajeni tujec: gostilne, v mestih kavarne, vozniki in brodniki, cene za vožnjo po cesti in po vodi, kažipotje in napisi (sevé vseskozi nemški) vodniki in ciceroni — vse to je delo tega društva. Glasilo društveno je že omenjena »Spreewälder Zeitung«. Ne dá se tajiti, da ima to svojo dobroto: takó prihaja mnogo denarja v te kraje, a z denarjem tudi — tujčevina. Te se ne ubranijo; prej popustí vsak krčmar in vsak brodnik in voznik vse, nego dober zaslužek: *primum vivere!* Žal, da »Spreewaldverein« deluje sam zoper sebe; kar jedino vabi tujca sém, to so še ostanki pristnih navad, pristna národnost in ž njo spojeno življenje; če bodo pa takó napredovale naredbe tega društva, tedaj je popolna pónemčitev neizogibna. Ali če prepade svojstvo, izgine tudi zanimanje za národ in njega deželico; z zanimanjem prestane zaslužek, in »Spreewaldverein« in »Spreewälder Zeitung«, sedaj delujoča nekamo takó kakor naši »Alpenvereini«, bodeta prepala, in na národnih razvalinah se skoro razruši tudi blaginja — in to vse bode delo tega društva! —

In vender.

Spomnjam se nekdanjih dnij,
Ki tēma krije jih sedaj!
A moje si srcé želi
Teh srečnih dnij nazaj.
Kaj mi koristi hrepenenje,
Kličoče iz srečá globin

Premnogi radostni spomin,
Ki v prešlo me topí življenje?
In vender: blažen, ki sladké
Pustila prešlost mu spomine —
Ob njih pomlaja se srcé,
Ob njih mu skrb in žalost gine!

Rástislav.

Evropski mednarodni čas.

Spisal prof. dr. Simon Šubic.

(Konec.)

o bi bil ves svet okrog in okrog poleg solnčne poti razdeljen na vseh 24 urških pasov, moral bi potovalec na vsaki teh mej kazalec svoje ure pomekniti za jedno uro nazaj, pa bi se mu vedno, gredočemu proti večeru, ujemala ura z oddelnimi urami okolo in okolo svetá. Vsega skupaj je torej pomeknil kazalec za 24 ur ali za jeden dan nazaj, to je: potnik, ki na poti proti večeru obhodi svet, izgubi cel dan.

Odkod to? — Solnce hodi okrog svetá od jutra proti večeru. Dokler je kdo na svojem domu, prinese mu solnce vsakih 24 ur pol-danski čas ali poldne. Sedaj pa naj se odpravi proti večeru. Opoldne naj gré z doma in naj hodi takó hitro, da v 24 urah obhodi toliko svetá, kolikor ga obhodi solnce vsako uro. Drugi dan, ko bode na njega domu poldne, stal bode potnik célo uro spredí pred solncem na večerni strani, kamor pride solnce šele ob jedni uri. Potnik ima dobro uro pozneje poldne, nego bi ga imel domá. Od poldneva do poldneva pa štejemo jeden dan. Ker se je potniku na tem poti drugi dan zakesnelo poldne za célo uro, podaljšal se mu je dan za jedno uro. Če hodi dalje v tej meri in če se to dogodi štiriindvajsetkrat, prinese mu solnce naposled 24 ur, to je cel dan, pozneje poldne nego domá. Če se je zamudilo solnce 24 ur, zakesnilo se je za jeden dan, dočim je potnik na taki hoji, kakeršno smo si vzeli v misel, obhodil svet okolo in okolo.

Sploh se potniku, gredočemu proti večeru in uhajajočemu pred solncem, vsak njegov dan podaljša za toliko, kolikor časa potrebuje solnce, da preide potnikovo vsakdanjo pot ali tisto širino, kolikor se je potnik tistega dné umeknil pred solncem. Če potnik na konci poti, ko je obhodil ves svet, sešteje vse širine, katere je prehodil dan za dnevom, znaša vsota vso pot ali toliko, kolikor obseza svet poleg solnčne poti. Spoznali smo pa, da se mu solnce s poldnevom zamudi vsak dan za toliko časa, kolikor ga potrebuje, da obhodi širino vsakdanje potnikove poti. Torej zamudi solnce vsega skupaj s poldnevom, ki ga prinaša za potnikom, prav toliko časa, kolikor ga je treba, da obhodi vsoto potnikovih potij, ali ves obseg svetá. Za

ves obseg svetá pa potrebuje solnce jeden dan, torej se zakesní od prvega do zadnjega potnikovega obkroževanja z zadnjim poldnevom, katerega prinese potniku, ko pride le-tá zopet domov, prav za jeden dan. In ta dan je potnik izgrešil, ko je hodil okolo svetá proti večeru.

»Kaj,« slišim ugovor, »če je to res, tedaj se pa človek, gredé okolo svetá, pomlajša za jeden dan; saj trdite, da štejejo njega domačini cel dan več nego on!« — Pomisliti je treba, ali se morda pomladé evropski raziskovalci, kadar bivajo v arktiskih ali ledenih krajih, kjer noči neče biti konec, nego traja po več naših dnij? Tudi ti izgubé toliko poldnij ali belih dnij, kolikor jih mine pri nas med njih dolgo nočjó. Toda mlajši niso, ker so menjkrat videli solnce, zakaj prebili so prav toliko let, mesecev in ur kolikor njih rojaki domá. Tudi naš potnik okolo svetá je prebil na svoji poti prav toliko mesecev in ur, kolikor bi jih bil prebil na domu. Razloček prihaja odtod, da si je na poti proti večeru, ker je uhajal pred solncem, vsak dan podaljšal prav za toliko časa, kolikor ga zamudí solnce na njegovi poti. — Če bi koga mikalo dati uganko: »Kakó to: Meni je 62 let, 6 mesecev in 10 dnij, čakal pa sem samó 62 let, 6 mesecev in 9 dnij,« tedaj mu nihče ne more očitati laži, če je res obkrožil svet. Toda če bi stavil, da se človek lahko pomlajša za jeden dan in tudi za več dnij, izgubil bi stavo, če pride nasprotnik na prave misli in mu dokaže po urah, da ni izgubil nobene. —

Recimo, da bi drug potnik obkrožal svet, gredé proti jutru; ta bi ne uhajal pred solncem, nego hitel bi solncu naproti. Če gré opoldne z doma in premeri toliko poti, kolikor je storí solnce vsako uro, kaj se zgodi? Srečal bode drugega dné solnce jedno uro prej, nego pride solnce opoldne do njegovega doma. Dan se mu je skrajšal za célo uro, torej mora pomekniti kazalec svoje ure za célo uro naprej, da se ujema z ondotno krajevno uro. In takisto se mu godí od dné do dné, če hodi v jedno mer dalje. Če pa hodi takó hitro, kakor smo rekli, obhodi svet v 24 dneh. Solnce pa mu prinaša od dné do dné poldne za célo uro prej nego prejšnjega dné. To se zgodi na obhodu štiriindvajsetkrat; torej je pomeknil kazalec svoje ure štiriindvajsetkrat ali za cel dan naprej. Ta dan, ko pride domov, prinese mu solnce jedno poldne več, nego bi bilo poldnij, da je ostal domá. Potnik je torej pridobil cel dan.

Seveda je to popolnoma jedno, ali hodi kdo okolo svetá po kopnini ali po morji, ali se vozi z ladjo ali po železnici. Jeden dan šteje menj ali več, nego bi jih štel domá, po tem, kakor hodi proti večeru ali proti jutru okolo svetá.

Povsod, bodisi na morji, bodisi na kopnini, pa gré za to, da se strinja časomerje ondu med ladjami in pristani, tukaj med vlaki in mesti. Poglejmo torej, kaj so ukrenile evropske železniške uprave, ko so videle uspeh novega časomerja v Ameriki. Iz početka so še nekaj ugibale, ali bi se ga poprijele ali ne. Težko se je odreči stari navadi; saj pravijo, da je navada železna srajca. Toda drug pregovor veli, da sila kola lomi. Kjer trka potreba dolgo na vrata, ondu se ji odpró. Odprle so sčasoma tudi evropske železniške uprave vrata novemu časomerju.

Švedska, Norveška in Danska, Nemčija, Avstrija in Italija so že po svojih železnicah uvedle srednjeevropski čas. Povsod po kolodvorih teh deželâ kaže ta ura kakor druga; povsod je ob tistem trenutku šest zjutraj, dvanajst opoldne in dvanajst opolnoči. Vózi se kjerkoli po teh deželah, ali prestopaj kjersibodi meje med njimi, povsod je tisti čas. Če si v Gradci svojo uro naravnal po kolodvorski uri, prepričaš se na poti po srednjeevropskih deželah, da kažó povsod kolodvorske ure toliko kakor tvoja. Pripelji se iz Gradca v Berlin, Monakovo ali v Frankobrod, pripelji se v Budim-Pešto ali v Rim, povsod se ujema čas tvoje ure z uro na ondotnih kolodvorih. Drugače pa je večinoma s tržnimi urami. Te kažó sedaj še ponajveč po krajevnem poldnevi. Pripravlja pa se po vseh deželah prestop k mednarodnemu časomerju. Toda ta prestop se vrši polagoma, dokler je posamičnim deželam dopuščeno ostati pri starem času ali pa se poprijeti novega časomerja. Švedska dežela je že pred kakimi desetimi leti uvedla novo mero tudi pri tržnih urah; zgodilo se je to brez nobenih ovir.

Po nekaterih državah se bavi sedaj zakonodajstvo z osnovo takega zakona, po katerem bi moralo občinstvo po vseh mestih in trgih ta in ta dan uvésti novo časomerje pri vseh urah. Kàj mogočno je vzpodbudil to stremljenje pokojni pruski maršal grof Moltke, slavní poveljnik nemške vojske v poslednji francoski vojni. Opozarjal je Moltke na brzost in vzajemnost, katere je treba ob premikanji posamičnih vojaških krdel in vse vojske, češ, da bi si menda Nemci v poslednji vojski ne bili pridobili tolikih uspehov, da se ni vršilo vse po uri. »Sedaj je zmaga v petah,« dejal je baje cesar Viljem I., ko so se Nemci, zajevisi trdnjavo Metz, napotili proti Sedanu. Kaj bi bilo opravilo najboljše vojaško načelníštvo, da niso posamične čete o pravem času nastopile svoje poti in da niso o pravem času dospele na bojišče? Vse bi bilo utegnulo izpodleteti zaradi slučajnega zastanka in slučajne zamude.

Kar je nasvetoval Moltke v državnem zboru berlinskem, to ne pomeni ničesar drugega nego to, da se uvédi novo mednarodno časomerje, sedaj že ustanovljeno na železnicah, kàr najhitreje tudi v državno in tržno življenje.

Ko bi kdo ponoči natihoma premaknil mestne in hišne ure na novi čas, ljudje bi večinoma niti ne opazili te preuredbe, seosebno ne na tistih krajih, ki so blizu središča urskega pasú, n. pr. v Gradci in Pragi. Kàj takega se je zgodilo meseca septembra leta 1892. v Gradci z véliko mestno uro, katero imamo na »urskem stolpu« na gradu. Od tistega časa se ureja graška stolpna ura po uri na kolodvoru južne železnice, katera je že prej imela svoje ure naravnane na srednjeevropski čas. S kolodvora držé elektriške žice na mestni grad ali prav za prav na mestni grič, saj gradu ni. Po telegrafnih vezéh se dajó znamenja strežniku na urskem stolpu, da vé, kdaj je trenutek mednarodnega poldneva.

Večji razloček med navadno uro na trgu in med novim časom se dela zunaj srede našega urskega pasú, proti jutranji in večerni meji tega pasú. Te meje so $7\frac{1}{2}$ zemljepisnih stopinj od njegove srede. Od meje do srede hodi solnce pol ure. Po stari časovni meri so se torej ure po sredi urskega pasú ločile od ur na teh mejah prav za pol ure; po novi meri pa ne bode razločka, zakaj po vsem našem pasu bode veljal v tistem trenutku jeden čas ali povsod bode tista ura. Ker ostane sreda tega pasú pri svoji stari uri, morajo mesta in trgi na jutranji meji, kjer je bilo po starem pol ure prej poldne, pomekniti svoje ure za pol ure nazaj. V mestih in trgih na rečeni meji pa je bilo po starem pol ure kesneje poldne, torej je treba ondu pomekniti ure za pol ure naprej, da se strinjajo vse ure urskega pasú.

V Varšavi n. pr. so imeli poldne okolo 26 minut prej nego v Pragi. Stare ure v Pragi so zakesnevale za blizu 2 minuti po novi meri. Dočim v Pragi zadošča pomekniti kazalec za dve minuti naprej, treba ga je v Varšavi pomekniti za blizu 24 minut nazaj. — V Frankobrodu so imeli po stari meri poldne okolo 27 minut pozneje nego v Gradci. Dočim je bilo treba v Gradci, kjer so ure po sedanji novi meri prehitevale za blizu dve minuti, pomekniti kaki dve minuti nazaj, moral se je v Frankobrodu pomekniti kazalec za blizu 25 minut naprej. — V trenutku novega mednarodnega poldneva kaže stara ura v Budim-Pešti jedno minuto čez četrť na jedno, v Monakovem pa kaže stara ura jedno minuto čez tri četrť na poldne. V Budim-Pešti prehiteva stara ura za 11 minut, v Monakovem zakesneva za 14 minut,

torej se mora v Budim-Pešti kazalec stare ure pomekniti za 11 minut nazaj, v Monakovem pa za 14 minut naprej, da kažeta obe po mednarodnem času. — Na Dunaji kaže ura, gredoča po krajnem solčnem poldnevi, malone 6 minut čez poldne, v Berlinu pa kakih 6 minut predpoldne, kadar je na mednarodni uri poldne. Če torej na Dunaji pomaknejo kazalec na starih urah primeroma za 6 minut nazaj, v Berlinu pa skoro že 6 minut naprej, kažó ure novi čas. — V Hamburgu nedostaje na stari uri 20 minut, v Rimu 10 minut do poldneva, ko ima mednarodna ura poldne; torej je treba v Hamburgu pomekniti kazalec na starih urah za 20, v Rimu pa za 10 minut naprej, da se strinjajo z evropskimi mednarodnimi urami. —

Kdor želi vedeti, kje je glavna meja novi časovni meri, njemu povemo, da so izvolili prvi zemljepisni meridijan, kateri gré čez zvezdarno v Greenwichu, za sredo prvega urskega pasú. Od Greenwicha se razteza prvi pas $7\frac{1}{2}$ zemljepisnih stopinj proti večeru in prav toliko proti jutru. Sredo sosednega, vzhodnega pasú dela petnajsti vzhodni meridijan med Prago in Gradcem. Tikoma vzhodne meje tega našega pasú se pričenja ruski urski pas s Peterburgom na sredi, in za peterburškim pasom se vrsté še drugi pasovi, kar jih je okrog svetá, dalje do Greenwicha.

Atene.

Spisal S. Rutar.

Δεν παύει!

I.

nano je, kakó vpliva podnebje na človeka, na njega značaj in vse njegovo delovanje. V toplem podnebju se človek popolnoma poleni in je rajši zadovoljen z najpreprostejšo hrano, nego bi delal naporneje in živel zložneje. Že Italijanom je najbolj všeč »dolce far niente« in prav takó — če ne še bolj — tudi Grkom. Povsod ob železnici, na vsaki postaji, vidiš mnogo radovednežev in postopačev, ki prežé na tujca, da bi mu izpulili kàj »pentar« (pet lept, t. j. 2 kr.); brž si potem kupijo célo ogorko (kumaro), katero pojedó kàr surovo z olupkom vred. Tudi po mestih vidiš vse polno ljudi, kakó postopajo ali pa sedé pred kavarno. Mnogi niti ničesar ne pijó in ne trosijo,

nego se le pogovarjajo in politikujejo o nemarnosti vladini. Drugi pa igrajo na italijanske kvarte. Če vprašaš takega brezposelnika, zakaj nič ne dela, zakaj ne skrbi za svojo bodočnost, odgovori ti malomarno: »Δὲν πρὸς τίς, t. j.: »Nič ne dé, saj je vse jedno!«

V grško stolico prideš lahko ali po železnici preko Patrasa in Korinta ali pa po morji čez Pirej. Na prvem poti ugledaš Akropolo kakih 8 km prej, nego prideš v Atene, in na prvi pogled spoznaš, kakó slikovito leži mesto. Še bolj pa te očara prihod po morji. Ko pripluješ mimo E g i n e, ugledaš ravno pred seboj luko P i r e j in otok S a l a m i s (sedaj »Kuluri«), kateri se s svojimi stegni malone dotika celine. Nad njim kipí zadi visok šiljek Geraneja v Megaridi (1370 m), bolj na desno pa Parnes (1113 m) koncem atiške ravnice. Bolj spredi se dviga okrogla (z morja se vidi bolj st snjena) in gola grmada H i m e t a, slovečega zaradi medú. Tik morske obale spoznaš ploskast grič, za katerim se dvigajo ladijski jadreniki, to je Pirej z gričem »Munihija«. Ko prideš bliže, prikaže se ti med Parnesom in Himetom piramidi podobni Pentelikon in pred njim se razvije krasen položaj Aten. Sredi panorame stoji Akropola, na desni Filopapov spomenik, na levi pa zvezdarnica. Véliko belo poslopje za Akropolo je kraljeva palača, in nad njo se dviga škrbasti Likabet. Tudi daljna vožnja iz Pireja v Atene (8 km) je zelo zanimljiva (dve železnici, parni tramvaj in široka cesta držé v mesto). Najprej se vozimo med vinogradi, potem skozi prastari oljčni gaj ob Kefisu in ko zavijemo na desno okolo griča Museion, imamo vse mesto ravno pred seboj.

Atene stojé nekoliko bolj proti severu od starega mesta v položeni kotanji med Akropolo in Likabetom, od 40 do 140 m nad morjem. Središče mestu je »Trg zloge« (Πλατεία τῆς ὁμονοίας, 71 m), s katerega držé na vse strani preme ulice kakor zvezdni žarki. Proti jugu držé »Atenske ulice« in vzporedno ž njimi »Eolove ulice« (Ὁδὸς Αἰόλου), po katerih prideš naravnost k Akropoli. Njih podaljšek proti severu se imenuje »Patisijske ulice«, ker držé v kraj jednakega imena na podnožji Turškega griča (Turko-vuni). S Trga zloge se vlečejo proti jugozapadu »Pirejske ulice« (pozneje cesta), a proti jugovzhodu »Stadijske ulice« naravnost do drugega atenskega trga, »Trga ustave« (Πλατεία τοῦ συντάγματος). Vzporedno ž njimi (proti severovzhodu so širše) držé »Vseučiliške ulice«, ki se zavijejo nad Trgom ustave kot »obroč« okolo Akropole. Med najživahnejše spadajo tudi »Hermove ulice«, ki se križajo navpično z Eolovimi ulicami, nekamo v sredi med Trgom zloge in Akropolo; v njih prodajalnice zahaja največ kupcev.

Vse te ulice so ravne, snažne in imajo lepa poslopja, kakeršna se vidijo le po najmodernejših stolicah. Poleg njih pa je še vse polno majhnih, ozkih, zakrivljenih in nesnažnih ulic, zlasti med Hermovimi in med Akropolo. Na severovzhodni strani Akropole so hiše kakor gnezda prilepljene celó pod navpično steno. Kratek izprehod po teh ulicah nam odpre pogled v domače, neprikrito življenje siromašnejših Atencev. Najbolj se nam to kaže na »pazarji« (tržišči), ki je še danes blizu stare »agorá«, in sicer med ozidjem Hadrijanove »stoá«. Na pazarji lahko kupiš vse, česar le potrebuješ za vsakdanje življenje. Vsaka stvar ima svoj poseben oddelek, in po pazarji hodeč greš mimo najraznovrstnejšega blagá, n. pr. jestvil, pijač, zlasti limonad, oblek, obutev, posod i. t. d. Prodajalnice so navadno kolibice od lesá in pokrite z deskami. Vrata so napravljena takó, da se odpira polovica nizdolu, a druga polovica navzgor in da rabi poslednja proti dežju in solčnim žarkom. Tudi nad večjimi prodajalnicami za jestvine je napravljena široka streha od desák. Spodnja polovica vrat se položi po tleh, in na njih je razstavljeno razno blagó, med katerim navadno čepí prodajalec s podvitimi nogami. Kdor pride na pazar, ne odide iz lepa praznih rok. Od vseh straní ga vabijo in kličejo, naj si blagó le »ogleda, saj kupiti ni treba nič.« Ali tujec najde le preveč takih stvaríj, na katerih mu obvisé oči in katerih si kupi »za spomin« prijateljem v domovini. Tudi tam, kjer se križajo Eolove in Hermove ulice, je prav živahno vrvenje, prodajanje in vpitje. V severnem delu Eolovih ulic so samó menjalci denarja.

Toda ne samó na pazarji lahko proučuješ atensko življenje, nego povsod po tistih delih mesta, kjer ni prometa z vozmí. Po takih krajih so okrogle mize posajene kár sredi ulic, in okrog njih stojé nizki stolčki, spleteni od slame. Celó med stebri nekdanjih svetišč in v senci starih razvalín ti postavi podjetni Grk svoje mize in stolice ter čaka, kdaj pride kdo zahtevat naržiléja, limonade ali pa kave »alla turca«, t. j. močne neprecejene kave. Stare razvaline rabijo sedanjim Grkom tudi za stranišča in kakor v Carigradu, mečejo tudi v Atenah umazano vodo in vso nesnago, zlasti mrtve živali, kár na ulice. Vse ozke ulice so zeló nesnažne, široke pa prašne, sosebo poleti, ko nič ne dežuje. Najhuje pa je ob sobotah zvečer, ko splošno snažijo prodajalnice in hiše: tedaj tekó kár celi potoki po ozkih ulicah, in tujec mora zeló paziti, da mu ne priletí káj pomij na hrbet. Čudno je, da ne rabijo nasajenih metelj, nego da se pometač pripogiblje malone do tal.

Po vélikih ulicah te nevarnosti ni, zató pa je ondu tem več hrupa in krika, da bi človek kár oglušil. Neprestano drdrajo vozovi, tramvaj

zvoní ali pa zvižga, in poulični dečki kričeč prodajajo svojo drobnino. V Atenah vozijo lahki dvokolesni vozički z zagrinjali ob stranéh; prostora je v njih samó za dve osebi, in sicer plača vsaka le deset lept (4 do 5 kr.). Že na vse zgodaj začno dečki kričati po ulicah (Grki jako malo spé) in ponujati sadje, liste, srečke i. t. d. Celó cvetice ponujajo po ulicah razcapani dečki. Kakor v Italiji, takó časopisi tudi na Grškem nimajo stalnih naročnikov, nego raznašajo in ponujajo jih (za 5 lept) poulični dečki, ki dobé za to svoje odstotke. Tudi z železniškimi vlaki se vozijo taki dečki vsak dan, in sicer stojé zunaj na stopalnicah in se držé za vagonška vrata, a na vsaki postaji jih že čakajo odjemalci. Na Grškem so kolodvori zunaj mest. Kadar je vlak sestavljen, pripeljejo ga kár sredi mesta, in tam lahko vstopi vsakdo, ne da bi ga izprevodniki kaj vprašali, ali mu branili k stroju. Vozne listke lahko kupiš kje blizu v prodajalnici. Dokler stojí vlak sredi ulic, skačejo in lezejo otroci celó med vozovi, ne da bi jih kdo odganjal. In vender ni nikoli slišati o nesrečah. Po ulicah je videti jako malo slabo oblečenih redarjev, ki sosebno strogo pazijo na to, da se zapró vse male pivnice že ob desetih zvečer.

Središče javnemu in družbinskemu življenju v Atenah je na Trgu ustave. Ta trg je nastal za Otona I. Bavarskega in ima kvadraten prostor, sredi katerega so lepi nasadi cipres, oleandrov in vedno zelenih rastlin, ki obkoljajo lep marmornat vodomet. Tukaj se izprehajajo Atencani vsak večer, mladi in stari, preprosti in bogati; tukaj se tudi sestajajo zaljubljeni ljudjé. Grki hodijo počasi, dostojanstveno, zató se pa razgovarjajo tem živahneje, malone strastno, kakor sploh vsi južni Evropci. Vsak moški nosi v roki, bodisi pred seboj ali na hrbtu, našim molkom podobne brojanice od steklenih, kokosovih in drugačnih jagod ali pa od prav majhnih školjk, nabranih ob pirejski obali (takó imenovane »kordonje« ali »gumbologijone«) ter jih prešteva ali pa suče okolo roke, da si takó krajša čas (n. pr. čuvaji po muzejih) ali pa, če je v društvu, da s tem vrtenjem izraža svojo živahnost. Vsak Grk tudi strastno kadí, bodisi da se izprehaja, ali da prodaja, ali pa sedí pri delu. Na Trgu ustave navadno vsak večer igrá vojaška godba, ki je pa precéj slaba; tudi se zažiga umetalen ogenj. Ob ednajsti uri pa ponehava to javno življenje.

Hotelov in gostilen imajo Atene vse polno. Po prvih se dobivajo jedila na francoski in nemški način pripravljena, po drugih pa po národno-grškem ukusu. Na grškem jedilnem listu stojí v prvi vrsti »arnáki«, ali »arní psító« (pečen janjec), pa »katopulo« (pečena piška), potem šele »bef« (govedina). Domačini jedó skoro najrajši »pilafi«, ki

je podoben italijanskemu rižotu, le da je mnogo slajši. Juho Grki malo cenijo, če pa jo pripravijo, zakisajo jo prav močno z limono. Nasprotno so ljudstvu priljubljene sladke jedi, »glikizma«. Smoleno vino (»krasi rezinato«) se prodaja po litrih, nesmoleno pa v stekleničicah po 6 decilitrov. Vodo prinašajo v lončenih vrčih, katere postavljajo na krožnike z vodo napolnjene. Za trebljenje zob rabijo suhe koprove (Fenchl-) bilke in to imenujejo *ζυλόςχιζα* (lesene ostrice). Na izrečno zahtevanje dobiš po kavarnah tudi kavo z mlekom (»alla franca«) in naržile, katerega domačini sploh pušijo. Ker je kovan denar na Grškem redek (srebrnega niti ne vidiš), dajo kavarnarji gostom pločevinaste marke. Kavarne so zbirališča vseh brezposlecev, ki v njih pridno čitajo liste in politikujejo. V Atenah izhaja okolo 12 listov razne vsebine. Politiški listi (podkupljeni) delujejo za svoje stranke, katerih so sedaj tri vélike: velikogrška (Delejannis), konservativna (Trikupis) in srednja (Rali).

Atene imajo neprimerno mnogo monumentalnih zgradb, izvedenih v strogo-klaškem slogu; trudijo se posnemati starogrške stavbe. Celó na strešnih robovih so postavljene »sime« in »akroterje«, kakeršne so imela starogrška svetišča. Vender pa te zgradbe nikakor niso takó veličastne, kakor so bile stare. Kar je pri njih najbolj čudno, je to, da so jih ustanovili bogati Grki, milijonarji, ki bivajo po drugih večjih evropskih mestih. V tem oziru se pač nobeno drugo mesto na svetu ne meri z Atenami. Takó je n. pr. ustanovil dunajski bankir baron Sina zvezdarno in meteorološko opazovališče na griči Museion in izročil delo znanemu danskemu arhitektu Hansenu. Tudi je poskrbel za dotacijo te ustanove in za plačo uradnikom. Njegov sin je dal sezidati akademijo znanostij in umetnostij v Vseučiliških ulicah. To je najkrasnejša zgradba novih Aten; izvedel jo je tudi Hansen. Sezidana je vsa od bliščečebellega penteliškega marmorja in prav bogato pozlačena; takó da opazovalca kàr očara. Pred vélikim vhodom sta sedeča kipa Sokrata in Platona; zvršil ju je atenski kipar Leonida Drosa. Le-tá je tudi izdelal kompozicijo v podstropji, ki posnemlje ostanke podstropnih podob na vzhodni strani »partenona«. V predvorji stojita dva jako visoka stebra, na katerih se vzdigata čez streho zgradbe kipa Apolona z liro in Atene s kopjem (od istega kiparja). V véliki sobani je naslikal dunajski slikar Griepenkerl boj med bogovi in titani.

Tik akademije stoji vzorna vseučiliška zgradba, sezidana ob prostovoljnih doneskiah (Hansen 1837.—1842.) v polihromnem načinu. V nasadih pred poslopjem vidiš kipe grških rodoljubov in spomenik

»svete čete«, ki je padla dné 19. junija 1821. leta v Vlaški pod vodstvom kneza Ipsilantija. Na pročelji je lep portik, iz katerega držé dvojne stopnice k dvoranam za predavanje, katerih ima vsaka fakulteta samó po jedno. Tudi za novo knjižnično poslopje je daroval denar rodoljub Vallianis, Arsakis pa je ustanovil žensko učiteljišče z višjo dekljsko šolo (v istih ulicah, po njem »Arsakion« imenovano), ki je največji zavod te vrste v vsem orijentu. Takisto so nastale: politehnika, gimnazij »Varvakion«, moško učiteljišče »Rizarion«, nova metropolija, razne bólnice, najdenišnice, hiralnice, sirotišnice i. t. d.

Krasni poslopji politehnike in národnega muzeja stojita v Patijskih ulicah. Sosebno prvo (zgradil ga je domač umetnik 1862. do 1880.) je prava bliščobna stavba od najčistejšega penteliškega marmorja. Najprej kipita dve krili v dorskem zlogu, a véliko poslopje za njima s širokimi stopnicami ima dve nadstropji v dorskem in jonskem zlogu. Národní muzej je sezidal nemški arhitekt Lange; pročelje v jonskem zlogu je dolgo 100 m. Novo gledališče je dal dozidati grški rodoljub Singros. Parlamentna hiša ne kaže zuñaj nič posebnega.

Jedna najlepših zasebnih zgradb v Atenah je hiša Henrika Schliemanna v Vseučiliških ulicah; sezidal jo je v Atenah živeči inženér Ziller. Nad strešnim robom so najbolj znane podobe iz grške plastike, večinoma junaki po Homerjevih pripovedkah. V obeh nadstropjih so bogato okrašene ložije, katere seosebno zanimljejo nas Slovence, ker jih je naslikal naš prezgodaj umrši Jurij Šubic. Nekaj dalje, vrhu Trga ustave, stoji velika kraljeva palača, sezidana od leta 1834.—1838. za kralja Otona Bavarskega. Na južni strani ima jonski portik od penteliškega marmorja, sicer pa je le bolj podobna vojašnici. Za njo se razprostira velik vrt z bujnim rastlinstvom in starimi ostanki (mozajska tla rimske vile). Na južni strani vrta je veliko polkrožno poslopje, katero je ustanovil rodoljub Zappas za razstave deželnih pridelkov.

Izmed cerkvâ je najimenitnejša grška metropolija (dozidana leta 1855.); postavili so jo do gradiva sedemdesetih manjših cerkev in kapel, porušenih v ta namen. Tloris je bizantinski, lopa pri vhodu pa ima tri romanske loke, nad njimi več marmornih stebrov in stebričev. Cerkev ima tri ladje, med katerimi so dvojni stebri, a nad stranskima ladjama so hodniki. Pred oltarjem je pozlačen stol za metropolita, in po cerkvi vidiš vse polno visečih lestencev. Poleg velike metropolije stoji tudi pritlikava kapela (bizantinski zlog iz XIII. stol.) »Pagnagia«, katero Atenčani najbolj časté. V nji je vse polno sveč in podob, a prostora le za malo ljudij. Vse grške cerkve, katere še vedno pridno zidajo, pobarvane so enakomerno, temno-rumeno, in imajo

nizke zvonike (tri vrste lin, drugo nad drugo), ki so takó šibki, da morajo večje zvonove, navadno obešati na lesene gredi.

Rimska katoliška cerkev (v Atenah je nadškofija) je blizu akademije in ima vhodno lopo od himetskega marmorja, toda prazno pročelje. Notranji stebri nad ladjami so monoliti iz »verde antico« z otoka Tina (Tenos), strop je lesen. Cerkev ima tri oltarje, in pred levim stranskim oltarjem visi sedmoročna svetilnica. Ruska in anglikanska cerkev stojita blizu kraljevega vrta. Prva ima lepo kupolo in bogato ornamentiko; mašna obleka je vsa prevlečena z zlatom. Sezidala jo je že grška cesarica Irena v VIII. stoletji, ruska vlada pa jo je dala prenoviti, ko so Atene proglasili za prestolnico. Pod cerkvijo je interesantna kriptna, ki je bila nekdaj rimsko kopališče. Anglikanska cerkev je moderna gotška zgradba, ki rabi zajedno za šolo. Protestantska kapela je v kraljevi palači.

Atene se razprostirajo precčj daleč proti severovzhodu ob Ilisu in cesti v Kefisijo ter proti severu in cesti v Patisijo. Zunaj mestnih hiš vidiš še daleč okolo majhne hiše od ilovice. Od te prsti narejajo namreč prage, podobne obdelanemu kamenu, katere na solnci posušé in potem sezidajo ž njimi svoje hišice ter vrtna ozidja. Kdor je naprednejši, pomeša ilovico s slamo, in potem so taki pragi prav dobro gradivo. Kamenja imajo sicer povsod dovolj, ali tega je treba šele lomiti in obdelovati; to pa jemlje več časa in truda nego ilnati pragi. Kaj čuda, če vsak potres na Grškem poruši toliko »hiš«. Sicer so pa ilnati pragi ob taki priliki menj nevarni, nego bi bilo pravo kamenje, in škoda ob potresu je mnogo manjša, nego bi bila pri kamenitih hišah. Ilovnato kočó si Grk skoro zopet postavi, in ko mu jo potres razdene, misli si: »Δέν πειράζει!«

(Dalje prihodnjič.)

Očetov greh.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

X.

rijatelja na nocošnjem zasledovanji nista dosegla pravega uspeha.

Stari gospod, ki je vodil gospodičini, poklical je ob izhodu iz Pratra izvoščka, in trojica se je odpeljala. Janezu se je zazdelo, da se je »guvernanta«, ki je sedela spredi in zató lahko gledala vse, kar je zastajalo za urnim vozom, porogljivo nasmijala; Mato pa je bil bolj premeten nego njegov tovariš.

»Številko imam, številko!« vzklikne vesel.

»Katero številko?«

»I no, izvoščkovo! Če se peljejo domov, tedaj pozvem jutri, kdo in kje je ta gospôda.«

Janez se je moral nasmijati.

»Škoda, da nisi jurist!« deje veselo.

»In potem — policaj!« pristavi Mato. —

Nadarjenost za ta stan je Janezov prijatelj drugega dne popolnoma izpričal.

Opoldne pri obedu v majhni krčmi na Kostanjevici je Mato natančno poročal o svojih pozvedbah. Izvošček je peljal gospôdo domov, in sicer tudi na Kostanjevico, v ulice, ki niso bile kaj daleč od stanovanja naših dveh znancev. Stari gospod je hišni posestnik, mlajša deklica je njegova hči, starejša je res »guvernanta«; potem sta še dva sina tu, gimnazijca, katera poučuje znanec Čeh — jurist.

»To je kakor nalašč!« deje Mato. »Ta češki prijatelj mora pomagati, ako« —

»No — kaj — ako —?« vpraša Janez.

»Ako ni sam zaljubljen v tvoj vzor, kar bi bilo prav lahko mogoče!« zasmije se tovariš.

»Kje ga dobiva?« hiti nestrpno Kačon, ne meneč se za prijateljeve šale.

»Zvečer pri ‚Levu‘!«

Ker ni bilo nič nenavadnega, da sta naša znanca prišla v imenovano krčmo, zato se jima tudi nocoj njiju prijatelj, že omenjeni češki jurist, nikakor ni čudil. Mato je zopet kazal svoj diplomatiški in policijski talent, in skoro sta bila poučena o vsem razmerji v Majerjevi hiši in rodbini; takó se je namreč zval postarni gospod, ki smo ga videli v Pratru.

»In pa — guvernanta? Guvernanta?« vzklikne Janez, čegar misli se sučejo jedino le okolo plavolaske.

»Oh, pozabil bi bil skoro povedati, da je vaša rojakinja — Slovenka! Krasna deklica! Pa ste jo li videli, ali kaj je, da vas zanimlje prav ona?«

Janez se malone izdá, toda oprezni Mato ga reši.

»Oh, omenili ste prej, da je guvernanta v hiši, kjer poučujete, in Kačon — čudna slabost njegova — ta se zanimlje za vsako guvernanto.«

»A — takó?« zasmije se Čeh; »pa stojte, ako vas zanimlje i ta, predstavim vas lahko. Nič ložjega negoli to. Krasna in pametna deklica je — ne bode vam žal!«

Mato hoče izreči še nekaj pomislekov, ampak Janez je že ves v ognji, takó da ga gleda Čeh kàr začuden.

»Le potrpíte, dragi kolega, v nedeljo, prihodnjo nedeljo se naredi vse. Vsa Majerjeva rodbina, guvernant in moja malenkost bode pri popoldanskem koncertu v Volksgartnu. Pridite tja, midva se pozdraviva in izpregovoriva nekaj besed, potem pa vas predstavim. Gospod Majer ni žid, ampak pošten Dunajčan stare korenine; preprost, jovijalen mož, pa bogat — bogat! Vdovec je, in živi le za deco svojo. Studente pa ima rad in zató — kàr pridite! Sevé, kar se tiče gospodičine Helene —«

»Helena ji je imé?«

»Dà, Helena! Kar se tiče nje, o tem sedaj rajši ne govorim. Poskusite samí, in želim vam le dobro srečo, ako si hočete pridobiti nje simpatije.«

»Je li ohola?« vpraša Mato.

»Ohola? Ne! Ali pa — kakor hočete. Jaz ne vem, kakó in kaj, niti nisem dolgo poskušal, da bi jo spoznal. To pa pravim, da ni navadna guvernant, kakor jih srečujete po naših imovitih hišah in katere morda zanimljejo gospoda Kačona.«

»Mene ne zanimlje nobena!« vzdikne Janez nejevoljno, dasi je vesel in srečen ob teh besedah, ki pristujejo njegovemu vzoru.

»Ej, to je bilo pač rečeno kàr takó v nemar!« pristavi Mato. —

Ko se odpravijo iz krčme, mora Mato spremiti tovariša še mimo hiše, kjer stanuje Helena. Molčé gresta po ulicah in molčé prideta domov. Stanovala sta skupaj v jedni sobi.

»Pojdeš li v nedeljo tja?« vpraša Mato, ko vpihne svojo luč.

»Pojdem!« odgovori Kačón odločno. »Menda me vender spreliš?«

»Zakaj ne? Lahko noč!« —

Potem ves teden nista govorila o prihodnji nedelji. Mato je bil preudan svojemu prijatelju, da bi se poskušal šaliti ž njim; vrhu tega se je vedno zavedal, kakó visoko ga óni preseza, da mu pa tega nikdar ne kaže. To je porodilo poleg starega iskrenega prijateljstva še čustvo brezpogojnega spoštovanja, dà, skoro obožavanja. Kakor sta bila na zunaj oba jednaka, oba enakopravna, takó je bil na tihem, v njiju tajnem duševnem življenji, Janez gospodar, Mato pa njegov brezpogojno udani podložnik.

V nedeljo popoldne se je uresničila namera naših treh mladih móž takó, kakor je bila načrtana. Janez in Mato sta dobila Majerjevo družino in njih domačega učitelja pri napovedanem koncertu. Pozdrav, predstavljanje in povabilo gospoda Majerja, da prisedeta naša znanca

k njegovi mizi — vse je prišlo, kakor je bil to napovedal teden prej premeteni jurist.

Niti stari gospod niti hčerka njegova nista spoznala došlih dveh dijakov za soseda iz Pratra; samó okrog usten guvernante Helene je legel za trenutek nekoliko ironiški, vendar pa vesel in dobrovoljen nasmeh: spomnila se je takoj, da je bil ta véliki modroslovec njen tihi častilec in zasledovalec minulo nedeljo. Ko se obrne k nji z odkrito besedo: »Vi ste Slovenka, gospodičina? Za táko smo vas spoznali pred tednom dni!« zasmeje se mu na glas, in pristavi šegavo posnemajoč njegov govor:

»In spoznali smo vas tudi za guvernanto!«

Izgovorila sta to slovenski, in smeja odgojiteljice in treh dijakov, ki se je oglasil po teh besedah, stari gospod ni razumel z drugo mlado družbo vred. Helena prevzame tolmaško nalogo, in razgovor krene, ko so se domenili o zadnji slučajni sosesčini, na daljno domovino slovensko.

»Kje ste vi domá?« in »Kje ste vi domá?« glasil se je zaporedoma, in gospod Majer je prav z dunajskim humorjem metal vse Kranjce in Slovence v košaro, katero prenaša Kočevar po Pratru in po krčmah. Mato je bil najzgovornejši, Janez je pazil največ na Helenine besede, le-tá pa o svojem domovinstvu ni povedala preveč. Roditeljev nima, vzgojiti pa jo je dala stara teta najprej v Ljubljani in potem v Trstu, da se je priučila laščini, in ko ji je pred nekaj leti umrla, šla je sama služiti za vzgojiteljico.

Prav takó kratko pové Janez zgodovino svojega življenja. Z nekoliko besedami sta razodela oba, kar je bilo potrebnega, kakor se to pač zvrši med rojaki, ki se prvič srečajo v daljni tujini. In kakor je bilo vse, kar sta govorila, oskromno in obično-suho, vendar se je dobila skrivna vez, ki je že prve trenutke ta dva človeka silila drugega k drugemu.

Janez je bil prvi, ki jo je nekoliko osvetlil.

»Dà, dà, gospodičina Helena!« dejal je, ko se je še jedenkrat spomnila umrše tete, »jaz tudi poznam to, kaj se pravi: Pomagaj si sam! Roditelje imam, ali ti mi ne morejo dati ničesar. Učitelj sem, kakor ste vi, dasi se mi je šele pripravljati za ta stan.«

»Za sedanjost govorite prav!« de je ona; »a potem —! Vaša prihodnost, ali naša — vzgojiteljska — kakov razloček!«

Rekla je to malone žalostno.

Ko bi Kačon ne bil takó resne nravi, porabil bi bil lahko to priliko za navaden ali pa morda celó za duhovito-galanten ugovor; ali kaj takega Janez ni vzmogel.

»Res je!« pritrdi najivno-odkrito; »nekoliko srečnejši smo mi moški; širša pota so, pred nami, in ako treba, korakamo tudi lahko goloroki in bosí dalje, in morda celó preko — blata! Vi tega ne smete!«

Helena ga pogleda nekoliko začudena, ali ugovarjati ne more, ali pa neče.

Gospod Majer je bil ukazal nekaj buteljki, in skoro so vsi trkali s kozarci, kakor bi bili znanci že od nekdaj. Mato je izvrstno kratkočasil gospodičino Irmo, hčerko gospodarjevo, in jurist je imel z očetom vred dovolj posla, da je brzdal mlada dva gimnazijca.

Takó mine popoldan, in v mraku spremljata naša znanca družbo domov: Mato z Irmo, Janez pa s Heleno; gimnazijca korakata zadi med očetom in učiteljem. Kačonu je srcé prepolno; zdi se mu, da je trajal ves popoldan le jeden trenutek, in sedaj ga naudaja le misel in želja, da bi podaljšal ta sestanek. Prva ljubezen je vzplamenela v njegovem srci z vso svojo elementarno silo; že od prvega pogleda je telo v njem, sedaj pa, v teh kratkih urah, ko mu je mejsebojno občevanje le spopolnjevalo sliko, katero si je ustvarjal o svojem vzoru — sedaj je švignil ogenj kvišku, in ni ga bilo najmenj volja, da bi ga gasil.

Janez je štel dvaindvajset let, ona pa je imela menda dve leti več. Kdo vé, morda vpliva prav taka razlika tem močnejše na značaje, kakršen je Kačonov. Za lahkomiiselno ljubkovanje z mladim dekletom ni bil ustvarjen; zató se tudi nikdar ni lotil tega. Denašnji sestanek pa mu je kazal Heleno kakor zrel, v življenskem boji že nekoliko utrjen značaj v prelepem zunanjem okviru, kakor mu ga je dosedaj slikala le domišljija.

Bili so že blizu Majerjevega doma.

»Gospodičina Helena, ali vas vidim zopet?« vpraša Janez.

Ona se hoče nasmehiniti; toda v glasu njegovem je nekaj, kar ji ne dopusti nasmeha.

»Jaz sem vedno domá!« pravi hladno, a potem pristavi: »Samó ti nedeljski izleti! To je naša zabava, naš izprehod!«

»Torej slovó — toliko da sem jedenkrat govoril z vami!«

Janez ne vidi, da ji rdečica zalije lice. Saj bi ne bila ženska, ko bi ne umela njegovih besed! Nekaj trenutkov se bojuje sama s seboj ob misli: »Ta student, ta mladi student!« Ali to dveurno občevanje ž njim je tudi v nji pustilo svoj sled.

»Torej se morda ne snideva več!« ponoví on žalostno, toda kakor bi se oklepal zadnje vejice.

»Če hočete — ob nedeljah sem pri maši pri Sv. Roku; Majerjevi so protestantski; jaz hodim sama tja!«

»Hvala vam — hvala!« šepne on polglasno.

Sedaj so tudi že vsi pred hišo in se poslavljajo.

»Prosit, prosit!« kliče gospod Majer še iz veže in ponavlja na stopnicah: »Rad imam take studente! Fanta, le glejta, da bode iz vaju kaj!«

Helena pa, v svojo sobo prišedši, vrže rokavice na mizo in šepne skoro nejevoljno:

»Ne, ne, v nedeljo ne grem k Sv. Roku!«

(Dalje prihodnjič.)

Nekaj o naši umetnosti.

Da smo Slovenci majhen in ubožen narod, to je resnica, ki jo že godejo žabe v luži. Tolikanj večja čast in hvala gre temu siromaku med narodi, da je tako marljiv in požrtvovalen na duševnem polji. Njemu ne velja samo geslo: S trebuhom za kruhom — on hrepeni tudi po duševni hrani. In kar je posebno lepo, hvaležen je tudi. Če je človek količkaj storil za Slovence, spomenik mu je gotov po smrti ali pa vsaj spominska ploča na rojstveni hiši. Tudi petindvajsetletnice in enaki godovi se obhajajo kaj slovesno z mnogimi telegrami, kar je posebno prijetno, ker slavljeneč živ lahko čuje slavnostne govore in bere brzoglavne čestitke. Da tudi Slovenci tu pa tam malo kamenjajo ali križajo kakega proroka, ki jim ni po volji, to je res; ali to je stara pravica, katere si ne dá vzeti noben narod; zakaj ravno Slovenci? In proroku samemu se s tem ne godi nikaka krivica; kedó mu je pa velel izvoliti si ta nehvaležni stan? Proroki so se od nekdaj kamenjali in križali in se bodo, če tudi nekako bolj olikano; in prav se jim godi, zakaj pa so?

Brez šale! Vse česti in hvale so vredne slovenskega naroda prizadeve na idealnem polji. Sè svojimi skromnimi močmi si je ustvaril v kratkem času razmeroma bogato in lepo slovstvo. Glasba se pri nas goji z ljubeznijo in veseljem, kakor v malokateri drugi deželi. Tudi skladateljstvo imamo, da smo jih lahko veseli; in pevske moči že izvažamo, na dobrem glasu so po tujih odrih.

Ali v obrazni umetnosti, ki ji pravijo tudi sploh umetnost v ožjem pomenu, Slovenci nismo tako na dobrem. Ne, da bi ne imeli tudi tû talentov; nobena dežela menda nima razmeroma toliko slikarjev in kiparjev samoúkov kakor slovenska. To kaže, da ima Slovenec veselje in nadar-

jenost tudi za slikarstvo in plastiko. Sosebno slikarjev imamo v novejših časih, da se lahko ponášamo z njimi; najboljši izmed njih je sklenil svoje mlado življenje v daljni nemški deželi. Da more narod gojiti slikarstvo in plastiko, treba mu je neke splošne imovitosti; ti dvé umetnosti nista kaki skromni deklici; to sta neki gospodičini, ki hočeta sijajno življenje in sosebno drago opravo. Kaj bomo mi siromaški Slovenci, saj še veliki, bogati Dunaj jima ne more dati življenja, kakoršnega hočeta ti dve gosposki sestri! To je, mogel bi že; ali kjer je zmožnost, ni zmerom tudi veselja in razuma. In da tega ni na Dunaji, bridko tožijo slikarji in kiparji ter hrbet obračajo nehvaležni domovini.

Kedó naj pri nas kupuje, kedó naroča slikarska in kiparska dela? Zasebnikov takih je malo. Dežela? Ona ima drugih, silnejših skrbí čez glávo. Katera mati bo mislila na pisano suknjico otroku, ki vpije: Kruha! Cerkev? Dà, cerkev bi mogla še največ; ali ta more gojiti samo eno stran umetnosti, cerkveno. In pa še nekaj. Za cerkve se pri nas stori mnogo, to je lepo; ali tu ni vselej pravega razuma, izjeme seveda so povsod. Bog ne daj, da bi jaz govoril proti samoúkom, to so vsega spoštovanja vredni možjé; samo ostanejo naj tam, kjer so na svojem pravem mestu. Tako pa zavzema mnogokrat samouk mesto, katero pristoji izobraženemu umetniku. In to ni pravo, to ni dobro, ne za umetnike in umetnost, in tudi ne za splošni umetniški vkus po deželi, za navadno izobraženje. Kjer je treba umetnika kiparja, ne kličimo rokodelca kamenoseka!

Gospod Alojzij Gangl — o tem moží hočem po tem dolgem predgovoru izpregovoriti nekoliko besed — Gangl ni rokodelec, ne samoúk; on je pravi umetnik, izobražen v najboljši šoli na akademiji dunajski. Umetnik je on od nog do glave; samo govoriti z njim pa opazovati ga, kako mož gleda človeka, kakor bi hotel reči: Kakó bi pa tega? Pa ko govore usta, govori mu tudi oko in govori mu roka! Ganglovo imé je dobro znano, vém; njemu ni treba moje reklame; zanj govori sosebno njegov Vodnik v Ljubljani in zanj govore lepe podobe na gledališči ljubljanskem. Vendar menim, da smem tudi jaz javno izraziti svoje veselje, da imamo Slovenci tako vrlega umetnika, sosebno v stroki, katera je bila dosedaj prava pastorka pri nas; nič očitanja! Jaz nisem posebno radodaren s pridevkom „genijalen“: hraniti ga je, menim, za posebne prilike, da se ne obrabi in ne izgubi svoje vrednosti. Tukaj pa menim, da bi ta tujka ne bila na napačnem mestu. Res da poznam umetniška dela njegova samo po fotografijah; ali če delajo že v tako nepopolni podobi tak vtisek name, sodim menda po pravici, da niso nič navadnega. Najprej dobro dé človeku neka izvirnost Ganglova; on ne dela po tistih akademičnih šablonah kakor večina njegovih vrstnikov. Ali ta izvirnost ni kaka psevdogenijalnost; Gangl

pozna meje svoje umetnosti in ne zahteva od nje, česar ona ne more ali ne smé. Podobe njegove dobro dejo očesu. In tehnika njegova je taka, da ga stavi v prvo vrsto novodobnih plastikov. Njegovi roki je pokoren kamen, da izgubivši svojo prirodno trdost zadobi mehke, očesu blagodejne poteze. Ta vtisek mi je napravila posebno Cimpermanova glava, predzadnje delo njegovo. In najnovejše? Ljubljancanom pride skoraj pred oči, ker bo na ogled postavljeno v glavnem mestu slovenskem. To je »relief« (vzvišenina?) iz kararskega marmorja, 69 : 46 cm. Mati Božja z glorio okoli glave sedi na stolu; na levi roki drži dete Božje, z desno pa prijazno objema mladega sv. Janeza, ki ji stoji na strani. Deček podaja malemu Jezusu križ in list z napisom: Ecce agnus Dei. Božje dete gleda strmeč križ in list, in zamišljeno ju gleda mati njegova. Da bo delo našlo mnogo gledalcev in občudovalcev, tega sem prepričan; da bi pa našlo tudi svojega — kupca, želim mlademu umetniku iz srca. Na dan, mecen slovenski! Za tem umotvorom pride drug na vrsto; ali umetniku je treba vzpodbuje, in pa živeti mu je tudi treba. Res je mož dobil stalno službo v Ljubljani, to je dobro; ali plača, kakor sem slišal, je skromna. Umetniku treba, da se more gibati. Dobre volje mu je treba, kakor solnca cvetici; skrb je njemu, kar je cvetici slana. Torej še enkrat: Na dan, mecen slovenski!

Na Dunaji, dné 11. julija 1894.

J. Stritar.

LISTEK.

Osnovni nauki iz fizike in kemije za meščanske šole. V treh stopnjah. Spisal *Andrej Senekovič*, c. kr. gimn. ravnatelj. II. Stopnja. V berilo je vtisnjenih 62 slik. Cena vezani knjigi 60 kr. V Ljubljani, Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. 1894. — Veselo smo pozdravili rečeno knjigo, namenjeno slovenskim meščanskim šolam. V nji nadaljuje g. pisatelj osnovne nauke iz fizike in kemije, ki jih je pričel v I. stopinji. Dočim je ondu marsikaj okornega, pohvaliti moremo g. pisatelja gledé na II. stopinjo, zakaj beseda mu teče gladko in je pripravna, da vzbudi čitatelju veselje do zanimljivih prirodoslovnih nauk. Tudi terminologija nam ponajveč jako ugaja. Kakor jezikovni, prija čitatelju tudi stvarni del, zakaj knjige ni pisal samó strokovnjak, ampak tudi učitelj. — Tu pa tam je pač ostalo knjigi kaj peg, ki ji pa seveda ne jemlje velike vrednosti. Nekamo čudno slove v slovenščini stavek: »Ako dva le sa drugega ob drugem drgnemo« . . . (str. 4.). Stavek: »Pri fizičnem navoru je treba ozirati se tudi . . .«, sluj: »Pri fizičnem navoru se je treba ozirati tudi . . .« (str. 32.). Breмену je prištevati tudi teža (težo) (str. 37.). »Telo sozvoči z drugim zvoččim telom« (telesom) (str. 71.). »Daljina gorišča« je dvoumno, zato stoj »daljina gorišča« (str. 74.) in drugje. Čista zveplena kislina je brezbarvena (str. 95.) in drugje; tudi oblika brez barvena se nahaja. »S klorom belimo platenine« (str. 102.). Tiskovnih pogreškov ni v knjigi; samo jedenkrat se bere »navode« namesto »navore« (str. 36.) in kislina namesto kislina (str. 98.).

Slike so prav lepe, razločne in večinoma lahkoumevne; z ozirom na 50. sliko pa je v tekstu pomota. Ondu stoji: »Svetlobni trak Ae, ki je vzporeden z osjo AC,« namesto: »ki je vzporeden z osjo OC«, kar začetnika lahko popolnoma zmoti. Kakor smo že omenili, ne izgubi knjiga radi teh pegic svoje veljave in vrednosti, ampak navesti jih je bilo le zato, da se v drugi izdaji opusté. Da bi le učenci knjigo skoro nosili v šolo!

M. Cilenšek.

Iz šolskih izveštij. „Glasbena Matica“ je ob konci šolskega leta izdala svoje posebno izvešje, katero je spretno in temeljito sestavil društveni tajnik prof. *Anton Štrifof*. To izvešje ima poleg uvodnih besed, v katerih se razpravlja pomen „Glasbene Matice“, sedem poglavij z nastopno vsebino: Kronika; Muzikalije; Glasbena šola (učitelstvo, učni načrt, imenik učencev, statistika glasbene šole); Koncerti (imenik pevskega zbora, vzporedi koncertov, statistika koncertov); Račun in proračun; Imenik društvenikov; Naznanilo o začetku prihodnjega šolskega leta. — Leta 1893/94 je izdala „Glasbena Matica“ Nedvčdov „Album 12 pesmij za višji glas s spremljevanjem klavirja“ in Hubadove „Slovenske narodne pesmi“; za leto 1894/95. pa izide Foersterjeva „Ljubica“ in sedem moških zborov Sattnerjevih. — Poučevali so na glasbeni šoli gg. *Fr. Gerbič*, *K. Hoffmeister*, *M. Hubad* in *K. Jeraj*. — Učencev je bilo vpisanih 269, koncem leta jih je bilo 257 (149 učencev in 108 učenk). — Vseh koncertev je bilo doslej (od leta 1888. do danes) 13, pri katerih je sodelovalo 69 pevk in 55 pevcev, skupaj 124 — Račun za dōbo od dnē 1. kimovca 1893. do dnē 30. ržnega cvēta 1894. kaže dohodkov v gotovini 9419 gld. 33 kr., v vrednostnih popirjih 4580 gld. 85 kr. in 100 fr., blagajniškega ostanka pa je bilo v gotovini 205 gld. 88 kr. in v vrednostnih popirjih 3186 gld. 85 kr. in 100 fr. Proračun za bodoče društveno leto kaže 5889 gld. 38 kr. dohodkov in 8197 gld. troškov; nedostatek se pokrije s podporami. — Društvenikov je bilo 513 (5 častnih, 36 ustanovnih in 472 rednih). — Šolsko leto se prične dnē 20. septembra.

Imed srednješolskih izveštij smo prejeli izvešje c. kr. državne nižje gimnazije v Ljubljani, ki prinaša na čelu dve jako lepi razpravi, in sicer spis prof. *S. Rutarja* o argivski ravnici in spis prof. *Jos. Hubada* o račji kugi. Prof. Hubad priporoča na podlagi večkratnih poskusov, naj se proti račji kugi uporablja močvirsko osladje (*spiraea Ulmaria*), in sicer takó, da se nabira cvetoče in potem poveže v snopiče, ki se polagajo v vodo, kjer se privežejo na količe, primerno v zemljo zabite. Ali pa naj se zaseje močvirsko osladje ob vodah, da cvetovi prirodnim pōtem razkužujejo naše reke, potem ko so padli v vodo. Rezultat znanstvenih raziskovanj prof. Hubada utegne biti še izrednega pomena za naše vode. — Poslalo se nam je nadalje izvešje c. kr. državne včlike gimnazije v Ljubljani, ki obseza na uvodnem mestu nemško razpravo prof. *dr. J. Šorna* »Ueber den Gebrauch der Präpositionen bei M. Junianus Justinus.« — O razpravi v izveštji novomeške gimnazije, katero je priobčil pod naslovom »Samoznaki in okrajšave v slovenski stenografiji« prof. *Fr. Novak*, utegnemo izpregovoriti še posebe.

Trije jahači. Melodram na pesem Nikolaja Lenaua (slovenski prevod A. Funtka), zložil za klavir *Karol Hoffmeister*. Založila L. Schwentnerjeva knjigarna v Brežicah. Cena 50 kr. — Ta novi proizvod imenujemo kar naravnost zelo simpatiški prikaz na glasbenem našem polji. Oblika je za slovensko literaturo nova — v splošnem glasbenem svetu sicer dobro znani, toda venderle malokdaj se pojavljajoči melodram. Melodram je deklamovanje, spremljevano z godbo; glasbeni del melodrama je podrejen govornjeni besedi in ima nalogo, povzdigniti učinek te govorne besede. Gospod Hoffmeister je izvolil svojemu melodramu jako prikladen tekst — Lenauove »Tri jahače,« ki bi radi živeli, toda čutijo smrtno ranjeni počasi a neusmiljeno prihajajočo smrt, dočim hreččé

in krožijo nad njimi trije jastrebi. Melanholijo vsega prizora, ljubezen do življenja, ki se pri vsakem jezdecu izraža različno, slika Hoffmeisterova glasba prikladno in zanimljivo ter dosega popolnoma svoj namen, ker pomaga itak globokemu vtisku pojedinke misli le še do višjega učinka. Sledeča povsem smer modernega skladanja, znači se Hoffmeisterjeva jedernata skladba zaradi raznoličnosti in bogatosti svojih motivov in zbok slikovitosti svojih harmonij kot duhovit, resen proizvod. Težav v melodramu ni, zato smelo upamo, da bode uvrščen v marsikateri vzpored slovenskih veseljc kot nova in nenavadna vrsta predavanj.

X.

Slovenske narodne pesmi. Harmonizoval in za koncert priredil *M. Hubad*. Založila „Glasbena Matica“ v Ljubljani 1894. Cena: partitura s šestimi glasovi à gld. 1'20, posamezni glasovi à 10 kr. — „Glasbeni Matici“ je poleg drugih mnogoštevilnih nalog tudi ta, da izdaja dobre slovenske skladbe in sosebno slovenske narodne pesmi ter tako povzdiguje zmisel za glasbo in veselje do petja. Kolikorkoli je doslej izdala narodnih pesmij, vse zbirke imajo to hibo, da navajajo narodne pesmi tako, kakor so se zapisale med narodom, ne gledé na to, da more takšne izdaje dejanski rabiti samo tisti, kdor je jako spreten, stvari popolnoma več in glasbeno visoko izobražen, kdor jih torej more sam spretno prirediti, da so premišljeno pete res za koncertno dvorano. Te naloge se je lotil g. Hubad in jo je izvedel izredno srečno. Deset najlepših ali sosebno znamenitih narodnih pesmij je izbral, harmoniziral in označil popolnoma natančno; osobito pri kitičnih pesmih je vestno priredil predavanje po tekstni vsebini in jim v tej obliki otvoril dostop tudi v popolnoma resne koncerte. Resnično so med njimi točke, vredne, da se pojó prav pogostoma namesto ónih glasbenih trivialnostij, ki še vedno strašijo po vzporedih manjših pevskih društev in se izdajajo za pristno narodno glasbo. Čudovita nežnost preveva n. pr. pesem „Je pa davi slau'ca pala“ ali „Ljub'ca, povej“, ki je tudi po vsebini tolikanj ljubezniv dvogovor, popolnoma logiški in umestno prirejen za čveteroglasen moški zbor, sopran in alt, ali poslednjo točko v zbirki „Škrjanček poje, žvrgoli“, kjer se jasna veselost ob spominu na ljubico izpremeni v čudovito lep, iskren in resničen izraz, dočim izvaja besede „Kjerkol' se midva srečava, prav milo se pogledava; vse solzne naj'ne so oči . . .“ peteroglasen zbor, basi divisi in tenor, vsi glasovi zopet nastopajo jako značilno, samostojno. Prijatelji čvrstih veselih pesenc nahajajo v zbirki, rekli bi, dva slovenska valčka „Ko b' sodov ne b'lo“ in „Bratci, veseli vsi“, dalje pristno slovensko pesem „Zmirom vesel“ z zateglim solom „o ja“ ob pričetku vsake kitice, krepko „Lovsko“ in pač nekoliko kočljivo jizvédnó, zato pa tem lepše učinkujočo „Miško“ („Prišla je miška . . .“) z onim čimdalje hitrejšim tempom, ki je toli značilen za ruske zборе Slavjanskega, s hipnim prestankom, z dolgimi akordi („Pod goro“) in jarno pretrganim koncem „pod to goro zeleno“ (allegro). Omenimo li še staro težko stopajočo pesem o Lavdonu („Stoji, stoji tam Beligrad“) in Fleišmanovo „Luna sije“, tedaj smo navedli vso vsebino. — Harmonizacija je vedno preprosta, kakor mora biti pri narodni pesmi, učinkuje pa bolj po lepo samostojno vojenih glasovih nego po novih harmonijskih zvezah, dasi ondu, kjer je bilo treba, tudi niso izostali drznejši obrati (n. pr. posebni harmonijski poudarek pri besedi „to ljubezen st'ri“ v štev. 10.). Ali naj omenimo še absolutno čistega stavka? Ta se umeje pri izobraženem glasbeniku, in takšen je vendar g. Hubad, sam po sebi. Če se ga venderle spominjamo, povod je temu ta, da se nekaterim slovenskim skladateljem čistota v stavku zdi precéj postranska reč. — Tipografski je delo vredno vsebine. Ker so se natisnili tudi posamični glasovi, odpravljeno je toli zamudno in večinoma tudi pogrešno prepisovanje iz partiture. *K. Hoffmeister.*

Kolo. Sbirka izabranih hrvatsko-slovenskih muških sborova. Izdalo hrvatsko pjev. društvo „Kolo“ u Zagrebu. Uredio *Nikola pl. Faller*. — Prva dôba v razvoji umetne

glasbe, dōba nespremljane zborne pesmi, nagiblje se, kakor je videti, h koncu. Ne morda, da bi popolnoma prestala, temveč samó, da polagoma preide v stadij višje umetnostne vrste, sosebno v stadij instrumentalne glasbe, in da se spoji z njo. Gōri imenovana zbirka podaja pregled o vsi literaturi óne dōbe, to je najboljšje in najpriljubljenejše zборе (ta dva pojma se žal skladata toli redko!), tiste, kateri se utegnejo ohraniti tudi pozneje ali zaradi resnične svoje notranje vrednosti ali pa zató, ker so se splošno priljubili. — Slovenska produkcija, ki šteje v tej stroki malone več glasbenih del, nego jih je ravno treba, zastopana je s precej zbori. Med skladbami znanih ali znamenitejših skladateljev so vzprejete lepo izdelane pesmi »Njega ni«, nežna »Njoj« in »Noči pozdrav« (obe hrvaški), dela A. Foersterja, spretnega harmonika; potem »Jadrausko morje«, »Sirota« in »Prva ljubezen«, vse tri zložil A. Hajdrih, ki vé družiti lepo melodiko s preprostimi in plemenitimi zvočnimi učinki; obnarodela, baš v svoji preprostosti tolikanj ljubka zbor »Mraku« in »Kje so moje rožice«, oba zložil dr. G. Ipavec, dr. B. Ipavčevi pesmi »Lepa Auka« in »Domovina« (lepa pesem, žal, da se brenčje odziviljajo spremljujoči glasovi, navdušeni za lepo domovino!), potem dražestna Maškova pesem »Pri zibelci«, kakor vzeta naravnost iz národa; naposled mnogo zborov, katere so kolikor toliko v zabavnovečerskem zlogu napisali baš navedeni skladatelji, najpriljubljenejše skladbe Nedvėdove, Gerbičeve, Fr. S. Vilharjeve (tudi hrvaški izvirniki) in Davorin Jenkove — sploh najboljše stvari izmed neštetihi produciranih množin. — Hrvaški oddelek podaja sosebno mnogo skladb Iv. pl. Zajca, toli marljivo delujočega ravnatelja dežel-nemu glasbenemu zavodu v Zagrebu. Bilo je pač težko, zlasti hrvaškemu glasbeniku, voliti med njegovimi deli, ki so vendar iz večine glasbeno vredna, pisana v národnem duhu in vedno izvedena dobro, spretno. Zató se je vzelo kolikor mogoče mnogo. Med njimi so skladbe, ki se baš zaradi rečenih svojstev dvigajo nad vsakdanje tvore; mimo tega plameni v njih izvesten ogenj, ki jih dela sicer nekoliko italijansko surove, vendar pa vselej užija in je vsekakor boljši od osladne nemške sentimentalnosti. Sosebno pripadata semkaj »Sliepac Marko« in »Večer na Savi«, skladbi znameniti tudi po svojem obsegu, z motivi, podobnimi motivom v kolu. Ognjevitne znane koračnice (imenujemo samo »U boj«) te se seveda niso smele izpustiti. — Poleg Zajčevih skladb je vzprejetih največ del Gjura Eisenhuta. Ta skladatelj je imel dokaj mislij, dasi so bile čisto jako nejednake vrednosti, in je vedel prav dobro uporabljati svojo glasbeno zmožnost. Poleg Zajca pripada Eisenhut onim redkim glasbenikom, ki so ob sicer dokaj jednolični in ubožni paleti, s kakeršno razpolaga moški zbor, vedeli zmesiti relativno veliko bogastvo barev. Pač vpleta precej instrumentalnih elementov, kakor tudi uporablja instrumentalne oblike (n. pr. valček) — v kvaro tekstu. Brenččemu zboru, temu najbrezumnejšemu cvetu glasbene brezmišelnosti, umerjena je čisto velika naloga; brenčči glasovi mu nadomeščajo spremljujoči instrument. Ali ž njimi se vsaj nekoliko izogiblje monotoniji, ki je brez spremljevanja neizogibna pri večjih delih za moški zbor. In lepo zvencev stavek, dobro izraženo splošno razpoloženje teksta, to je izvestno največ, kar smemo zahtevati od moških zborov, ki so do malega spisani samo za zabavo, ne pa za resne umetniške namene. —

Utegnili smo izrečno imenovati samo malo del izmed jako bogate vsebine (131 zborov). Knjiga podaja izbrane skladbe, med katerimi smo mogli zopet le mimogredé omeniti najožjega kroga nam najbližjih in potem najznamenitejših. Znamenit strokovnjak, Nikola pl. Faller, je sosebno spretno zbral bisere obsežne zbarske literature. Prav zato, ker je dobro izbiral, bilo mu je težko izbirati še bolj, ne da bi bil nepravichen. Namenu, kateremu rabi ta zbirka in moško petje a capella sploh, ustreza Fallerjevo delo izvrstno. Pevska društva bodo sezala po njem tem rajši, ker je precej natisnjeno

v partituri — prednost zbornega petja iz partiture razklada izdatelj v predgovoru — in ker se cena knjigi, 400 stranih za 3 krone, izredno nizka. *K. Hoffmeister.*

Knjige Matice Hrvaške. (Konec.)

Še nekoliko besedij o pravopisu in o jeziku nasploh v knjigah „Matice Hrvaške“. Kar se tega dostaje, vlada v spisih Matičinih velika različnost. V jenihi letošnjih knjigah so zastopane vse nijanse hrvaškega pravopisa od stroge nekdanje hrvaške etimološke šole pa do najskrajnejše Vukove in nove dalmatinske fonetike. Kišpatičeve „Ribe“ so pisane v jeziku, ki je vladal še nedavno v hrvaški akademiji in v šolah hrvaških, s starinskimi oblikami in etimološkim pravopisom. Jednako drame Mirka Bogovića, Vallina „povjest srednjega veka“ nima razven oblikov na „ima“ v dat., lok. in instr. pluralis nič, kar bi spominjalo na novejšo pisavo. V Kuhačevih „Ilirskih glazbenicah“ prevladuje fonetika, a etimologija se prikazuje vsak čas kot stara navada železna srajca. Miškatovičev prevod Turgenjevovih romanov ima stari pravopis, a „pripomenek“ se v nekaterih oblikah bliža fonetskemu. Musićeva „Povjest grčke književnosti“ je že pisana čisto fonetski, predgovor „Matice Hrvaške“ pa je zopet starinski. Ostale knjige so pisane fonetski, in sicer tako, da se od Hranilovića preko Lepušića in Vodopića do Maretičevega prevoda „Gospoda Tadeja“ fonetika vedno bolj bliža naturalističnemu jeziku, katerega imenujejo pristaši stare šole „govedarstvo“, premda čitamo celo pri poslednji knjigi na zavitku in na prvi strani naslova „Prievodi“ n. fonetskega „prijevoda“. Te različnosti „Matice Hrvaške“ ne bode mogla vedno trpeti. Odločiti se ji bode za stalen pravopis. Kateri pravopis bode zmagal, o tem ob sedanjem razmerji ne more biti dvojbe. Fonetika se je podigla zmagonosno, prodrla je vse vrste etimoloških braniteljev, in mnogi so že položili orožje ter se udali hočeš nočeš mogočni fonetski struji. Nam Slovencem mora biti žal, da se je to zgodilo, ker se s tem književni jezik hrvaški močno oddaljuje od slovenskega in prihaja jez vedno večji. Ali s fakti je treba računati, in ozirnosti do nas Slovencev ne mogó zadržavati Hrvatov v bližnji k štokavskim oblikam in k srbskemu pravopisu.

Pregledali smo knjige „Matice Hrvaške“ in videli smo, da se Matica resno trudi podajati svojim čitateljem najrazličnejše hrane. Jednako ljubeče goji lepo knjigo kakor popularno znanstvo in umetnost; izdaja domačih pisateljev novejša in starejša pesniška dela, pa presaja tudi znamenito pojavo tujih slovstev na domača tla. Torej ni čudo, da najde vsakdo nekaj, kar mu zelo ugaja. Pri tem imajo knjige, katere izdaje Matica, kakor smo videli, z malimi izjemami, literarno ali vzgojevalno ali praktično vrednost in se v resnici čitajo z naslodo in koristijo, ker odgovarjajo željam in potrebi čitateljev. In koliko štiva ponuja Matica svojim članovom! Za 3 gld. je podala nad 71 pol lepoznavskega in nad 66 pol popularno-znanstvenega in zgodopisno-umetnega gradiva, poleg tega pa je izdala še za ceno 2 gld. 60 kr. 20 pol lepoznavskega, 18 pol znanstvenega štiva in 13 pol pesmij, vsega skupaj torej 190, reci stoindevetdeset pol, deloma ilustrovanih.

Ob tako uspešnem delovanji na književnem polji ni čudo, da je tudi zanimanje za „Matico Hrvatsko“ od leta do leta večje in da šteje vedno več udov. Vsa čast in hvala odličnemu odboru, ki si vé priskrbeti primernih spisov, kateri zanimajo občinstvo ter tako množé ljubezen do čitanja.

Zatorej pa priporočamo „Matico Hrvatsko“ tudi Slovincem, katerim se s temi knjigami ne ponuja samo izborno poučno in zabavno štivo, nego tudi prilika, da se naučé najsorodnejšega in najlepšega slovanskega jezika. Znanje hrvaškega jezika jim bode koristilo tudi pri izobraževanji domačega jezika. Kadar jim bode treba na posodo vzeti, ne bodo se zatekli k starim roditeljem, ki hranijo pač star denar, ki pa ni več veljaven, niti k daljnim sorodnikom, katerih denar je treba prej zamenjati,

predno ga moreš porabiti, nego k svojim bratom, ki jim ga bodo posodili, tako da nihče ni čutil ne bode, da je izposojen, in ga bodo bratu tudi prepustili v last! —

R. Perušek.

Občji zbor »Matiče Hrvaške« je bil, kakor smo že poročali, dne 17. junija. Predsedoval mu je prof. *Tade Smitiklas*, ki se je v svojem nagovoru spominjal sebojno umrlega odbornika dr. Ivana Broza, nato pa različnih dobrotnikov »Matiče Hrvaške«. Tajnik in blagajnik *Ivan Kostrenčič* je prečital obširno poročilo, iz katerega posnemljemo to-le: Odbor »Matiče Hrvaške« je hotel minulo leto kot dvanajsto knjigo izdati prvo knjigo »Hrvaških narodnih pesmij«, ali ko je urednik prof. dr. Broz dal že nekaj pol v tiskarno, obolel je nenadoma, in po njegovi smrti delo ni bilo tako dovršeno, da bi se nadaljeval tisk brez roke drugega urednika. — Lanske knjige, najsi se jih je natisnilo 1000 izvodov več nego prejšnje leto, pošle so takoj. Za leto 1893. se knjige že tiskajo. Namenjene so »Matičarjem« te le: prof. dr. *Ivan Hoič*: »Slike iz občega zemljopisa« (knjiga četrta), prof. *Fr. Valla*: »Poviest srednjega veka«, prof. dr. *Milivoj Šrepl*: »Ruski pripovedjači« (»Slike iz svjetske književnosti«), »Slavenska knjižnica« (II zvezek »Izbranih pripovesti J. S. Turgenjeva«), *Mirko Bogović*: »Pripovesti« (3. zv. Bogovičevih pesniških del). Razven teh knjig se bodo natisnile v »Zabavni knjižnici« dela starih »Matičinih« pisateljev: *E. Tomića*, *Šandora Gjalskega*, *Venceslava Novaka* in dramatsko delo mladega pesnika dr. *A. Pavliča-Trešića*. V nakladi »Matiče Hrvaške« izide prof. dr. *Mil. Šrepla* »Rimska satira« (»Knjižnica za klasično starino«), kot drugi zvezek »Prievoda novijih pjesnika« pa je namerjala »Matica« natisniti *Buzoličev* prevod »Božje komedije«, toda gotovo ni, da izide letos to delo, ker se ne vé, ali je pokojnik temu pesmotvoru še napisal uvod in tolmač. — Članov je štela »Matica« 1893. leta 10.006 (za 889 več nego leta 1892.), dohodkov je bilo 35372 gld. 4 kr., od katerih se je izdalo za knjige 28284 gld. 41 kr. Na konci upravnega leta 1893. je imela »Matica Hrvaška« razven hiše, vredne 90.000 gld., imovine 64.649 gld. 58 kr. — Pri spopolnilni volitvi so bili za tri leta izvoljeni v književni odbor: za podpredsednika *J. E. Tomić*, za odbornika: *Lj. Babić* (Gjalski), prof. dr. *A. Musić*; v gospodarski odbor pa za odbornika: *Gjuro Deželić* in dr. *A. Harambašić*.

Cigaletove spomenik. V Črnem Vrhu nad Idrijo se je osnoval odbor, ki namerja pokojnemu Cigaletu vzdati spominsko ploščo na njega rojstveni hiši v Loméh in mu postaviti še drug spomenik v črnovrški vasi. Odbor torej prosi, naj mu domoljubi pošiljajo svoje doneske. — Takó smo posneli iz drugih listov in priobčujemo to beležko pač samó iz pijetete do prezaslužnega Cigaleta, zakaj slavni odbor nam do danes ni poslal nikakega obvestila o svoji nameri.

Spomenik dr. Fr. Račkemu. V hrvaških listih čitamo, da se je v Zagrebu osnoval odbor, ki bode nabiral doneske za spomenik velikemu hrvaškemu zgodovinarju Fr. Račkemu. V tem odboru so dr. Milan Amruš, dr. Šime Mazzura, dr. Ivan Zahar in Tomislav Padavić.

»Ljubljanski Zvon«

zhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrta leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik**. — Odgovorni urednik dr. **Ivan Tavčar**.
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.